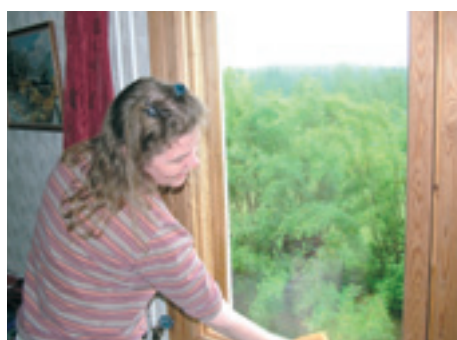

KYLÄT SUURET KANSOINEEN

Keski-Pohjanmaan maaseudun yhteisötalouden strategia

KESKIPOHJALAISET KYLÄT RY
BYARNA I MELLERSTA ÖSTERBOTTEN RF

KYLÄT SUURET KANSOINEEN

Keski-Pohjanmaan maaseudun yhteisötalouden strategia

Oy Coop Consult Ab
Culturex – Culture Expertise
2005

Kuvat: Matti Mustajärvi
Paino: Kirjapaino Antti Välikangas Oy

Tämä strategia on tuotettu Keskipohjalaisten kylien hallinnoimassa EQUAL Kylärittäjäyys-hankkeessa 2002-2004.

Sisällys

Esipuhe	6
1. Strategian tausta ja tarkoitus	7
2. Käsitteet yhteisötalous ja kylätalous	8
3. Yhteisötalous muuttuvassa yhteiskunnassa	9
4. Keski-Pohjanmaan kylien erityispiirteitä	11
5. Kylien yhdistys- ja osuuskuntatoimintaa - osaamisalueet ja vahvuudet	14
6. Maaseudun yhteisötalouden tila keskipohjalaisessa toimintaympäristössä	16
7. Kehittämis- ja koulutustarpeet	17
8. Tavoitetila, toimintakokonaisuudet ja toimenpide-ehdotukset	21
9. Yhteenveto	28

Liitteet:

Yhdistysten lukumäärä ja luokittelu Kokkolan seutukunnassa

Yhdistysten lukumäärä ja luokittelu Kaustisen seutukunnassa

Osuuskuntien lukumäärä Keski-Pohjanmaan kunnissa

Esimerkit 1-3 yhteisötaloudellisista toimijoista Keski-Pohjanmaalla

Esipuhe

Tämä Keski-Pohjanmaan maaseudun yhteisötalouden strategia on saanut nimeksi Kylät suuret kanso-
neen. Lainaus on Keski-Pohjanmaan laulusta, sen ensimmäisestä säkeistöstä. Strategian nimi kertoo samal-
la runollisesti oman ensimmäisen tavoitteensa - elinvoimaisen keskipohjalaisen maaseutukylän.

Keski-Pohjanmaa on koko Suomen yhteisötaloudellisin maakunta. Täällä on kaikilla mittareilla mitattuna
eniten osuuskuntia, niiden jäseniä, liikevaihtoa, henkilöstön määrää ja maksettuja veroja suhteessa maa-
kunnan kokoon. Yhteisötaloudella on siten maakunnassa lähtökohtaisesti vahvat perinteet.

Yhteisötaloutta on aina ollut maaseudulla ja kylissä. Se on ilmentynyt monilla eri tavoilla kuten naapu-
riapuna, talkoina, yhteisinä koneina ja myöhemmin järjestäytyneesti mm. erilaisina osuuskuntina. Yh-
teisötaloudessa ei siten ole kyse uudesta ilmiöstä, paremminkin vanhan asian jalostamisesta nykyoloihin
sopivaksi.

Kylät ja asujaimistot voisivat edelleenkin tuottaa palveluita, joille on kysyntää ja selvää tarvetta. Yksityiset,
kunnat ja valtion eri viranomaistahot voisivat olla näiden palveluiden käyttäjiä.

Tämä Keski-Pohjanmaan maaseudun yhteisötalouden strategia on tehty antamaan suuntaa palveluiden
ja uudenlaisten ratkaisujen löytämiseksi. Strategiaa toteuttamalla karttuu se sosiaalinen pääoma, jonka
turvin maakuntaa ja sen maaseutua pidetään elinvoimaisena.

Keskipohjalaiset Kylät ry

Matti Mustajärvi
kyläasiamies

*Yhteisötaloudessa kyse on
sellaisesta taloudellisesta
toiminnasta, jota ei ensi
kädessä harjoiteta voitto-
mielessä, vaan jonka
kannustimena ovat
yhteisöllisyys,
demokraattisuus
ja solidaarisuus.*

I. Strategian tausta ja tarkoitus

Keski-Pohjanmaan maakunnalle on leimallista vahva yhteisöllisyys. Tällä on monia historiallisia ja kulttuurisia taustoja, monelta osin selvittämättömiäkin. Selviä yhteyksiä menneestä nykyisyyteen voidaan yhä havaita. Esimerkiksi talkooperinne, jonka nimissä on vuosisatojen ajan totuttu tekemään yhdessä, tekemään itse ja samalla auttamaan muita. Pienessä maakunnassa ei ole usein ollut edes vaihtoehtoja, vaan elämisen edellytykset on täytynyt luoda kyläkunnittain. Tänä päivänä Keski-Pohjanmaa on Suomen vahvin osuustoiminnan maakunta.

Yhteisöllisyys on näkynyt monessa muussakin. Kansalaisjärjestöillä ja eri alojen urheilu- ja nuorisoseuroilla on ollut ja on yhä tärkeä asema maakunnan identiteetin ja itsetunnon rakentamisessa. Ne ovat tarjonneet virikkeitä, toimia ja harrastuksia ihmisille. Niillä on ollut myös kasvatuksellinen tehtävä. Edelleen: ne ovat olleet erityisen tärkeitä yhteishengen ja yhteenkuuluvuuden tunteen rakentamisessa. Niistä kumpuavat keskinäinen luottamus ja tänä päivänä yhä tärkeämmäksi tullut sosiaalinen pääoma. Luottamuksen myötä kasvaa yhteinen tapa ymmärtää asioita, yhteinen kieli. Ulkoa tulevia vaikutuksia voidaan soveltaa yhteishengessä oman kylän kehittämiseksi.

Pelkkä yhteishenki ei ole kuitenkaan maakunnan väkeä koskaan elättänyt, aina on tarvittu myös työtä ja toimeentuloa. Muutto keskuksiin ja lama ovat usein vähintäänkin kansallisia ilmiöitä, mutta Keski-Pohjanmaalla tilanne oli takavuosina entistä vaikeampi: maakunta kamppaili myös oman oikeuksensa puolesta. Tämä nieli energiaa kehittämiseltä. Maakunta menetti monet valtionhallinnon yksiköt ja myös historiallisen kokonsa. Nämä eivät kuitenkaan lannistaneet keskipohjalaisia; menneestä on selvitty, maakunta on yhä elossa - ja suunta parempaan jo monella mittarilla mitattuna tunnistettu.

Tänä päivänä kuntien talous on tiukka. Verokertymät ovat pienentyneet ja valtionosuudet laskeneet. Palveluiden ylläpitäminen uudessa tilanteessa on pienille maaseutukunnille, joista Keski-Poh-

janmaakin muodostuu, erityisen haasteellinen. Lakisäätöiden tehtävien ohella myös muiden palveluiden ylläpitäminen on käynyt kunnille yhä vaikeammaksi. Toisaalta maaseudun kylissä väestöpohja ei useinkaan riitä kokonaan turvaamaan markkinataloudellisia ratkaisuja palveluiden säilyttämiseksi.

Palveluiden järjestämiseen tarvitaan jälleen omatoimisuutta.

Mahdollisuutena nähdään nyt yhteisö- ja kylätalous. Käsitteillä tarkoitetaan perustaltaan samaa, vaikka yhteisötalouden käsitteessä on usein huomioitu erityisesti se yhdistys- ja vapaaehtoistoiminta, joka on jalostettu yritysmuotoiseksi. Kylätaloudella taas tarkoitetaan yhteisö- ja vapaaehtoistoimintaa, jossa on mukana myös taloudellinen merkitys. Näin nähtynä kylätalous ei ole uusi asia, vaan vanhan sovellus nykyaikaan: se on kylien perinteistä taloudellista yhteistoimintaa.

Yhdistykset ja osuuskunnat ovat mahdollisuus hyvinvointi- ja yhteisötalouden palvelujen tuottamisessa ja sitä kautta työpaikkojen luomisessa. Ne ovat avaintoimijoita myös viihtyvyyden lisäämisen maaseudulla ja sen kylissä. Kylät puolestaan toimivat itsenäisesti kehittämistoiminnassaan. Niiden maakunnalliseksi yhteistoiminnan foorumiksi on perustettu Keskipohjalaiset kylät ry, joka on valmistanut maakunnallisen kyläohjelman suuntaviksi kylien kehittämiseksi.

Yhteisötalouden strategia täydentää maakunnallista kyläohjelmaa siltä näkökannalta, miten yhdistykset ja osuuskunnat voivat toiminnallaan tukea kylien elinvoimaa. Samalla strategia puhuu perinteisen kylän ihmisten yhteistoiminnan puolesta – yhteistoiminnalla on ennenkin saatu yhteistä hyvää aikaan. Strategian tarkoituksena ei ole toistaa kylien kehittämisen linjaviivoja, vaan löytää ne suunnat, joilla yhteisö- ja kylätaloutta Keski-Pohjanmaan maaseutualueilla voidaan edistää. Osaltaan ne tietenkin liittyvät myös kylien kehittämiseen.

Selvityksen avulla kartoitetaan ensiksi yhteisötalouden tilaa keskipohjalaisissa kylissä, muun muassa yhdistysten ja osuuskuntien määrää, kylien erityispiirteitä, osaamisalueita ja vahvuuksia. Strategiassa esitellään myös yhdistyksiä, jotka työllistävät ja harjoittavat yritystoimintaa. Lisäksi mukana on tilastollisia yhteenvedoja yhdistysten määrästä

maakunnassa. Lähteenä on käytetty muun muassa patentti- ja rekisterihallituksen tietoja. Selvityksessä on huomioitu aktiiviset yhdistykset eli ne, joiden viimeinen rekisteröinti on suoritettu 28.12.1998 jälkeen. Yhdistysten aktiivisuus toimijoina ei tietenkään näy tilastojen kautta, vaan se punnitaan aina käytännössä.

Strategian ajatuksellinen painopiste on siinä, mitkä ovat kylien omia mahdollisuuksia palveluiden turvaamiseen ja ihmisten työllistymiseen. Kylillä itsellään ei ole varaa nostaa käsiä ylös – taas on tehtävä itse yhteisen hyvän eduksi. Strategian lähtökohdiana on maakunnan vahva perinne yhdistys- ja osuuskuntatoiminnassa. Kylät eivät enää ole asukasmäärältään suuria, mutta niiden merkitys omaaloitteisuudessaan on iso, myös tämän ajan muutoksissa. Kylät ovat menettäneet asemaansa monilla mittareilla mitattuna, mutta toisaalta niiden asema paikallisina kehittäjinä on kasvanut.

Kylien kehittämisen lisäksi Keskipohjalaiset Kylät r.y. kantaa vastuuta yhteisötalouden edistämisestä Keski-Pohjanmaan maaseutualueilla. Se on teettänyt myös tämän strategian hallinnoimansa EQUAL kyläyrittäjäyshankkeen puitteissa. Strategian ovat laatineet Oy Coop Consult Ab ja Culturex – Culture Expertise Kokkolasta. Strategia on toteutettu osallistuvana prosessina keskeisten maakunnan kylien yhteisötalouden toimijoiden kanssa.

Keskipohjalaiset Kylät toimii historiallisen Keski-Pohjanmaan alueella; tässä selvityksessä tilastollisen aineiston maantieteellisenä rajauksena ovat kuitenkin Kaustisen ja Kokkolan seutukunnat, lukuun ottamatta varsinaista Kokkolan kaupunkia. Strategian analyysit ja johtopäätökset soveltuvat silti laajan Keski-Pohjanmaan alueella tapahtuvan kehittämistyön tueksi. Rajauksen perusteena on, että selvityksen ja strategian painopiste on nimenomaan maaseutukylissä ja siinä ytimessä, jonka Keskipohjalaisen kylien toimintaympäristö muodostaa.

Yhteisötaloudesta ei ole valmistettu valtakunnallista strategiaa, useita julkaisuja sen sijaan löytyy. Myös valtakunnan tasolla yhteisötalouden edistäminen liittyy läheisesti kylätoiminnan kehittämisohjelmiin. Valtakunnallinen kylätoimintaohjelma vuosille 2003-2007 on tässä merkityksessä tärkeä tausta-asiakirja. Neljäs maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma ulottuu samalla aikajänteelle.

Maakunnallisella tasolla yhteisötalouteen liittyvä keskeinen asiakirja on Keski-Pohjanmaan maakunnallinen kyläohjelma 2002-2006.

2. Käsitteet yhteisötalous ja kylätalous

Käsitteillä yhteisötalous ja kylätalous tarkoitetaan perustaltaan samaa asiaa. Kyse on sellaisesta taloudellisesta toiminnasta, jota ei ensi kädessä harjoiteta voittomielessä, vaan jonka kannustimena ovat yhteisöllisyys, demokraattisuus ja solidaarisuus. Käsitteenä yhteisötalous on toistaiseksi melko tuntematon Suomessa, vaikka sen muotoista toimintaa maassamme on ollut jo pitkään. Euroopassa siitä puhutaan usein sosiaalitalouden nimekkeellä (Social Economy).

Yhteisötalouteen katsotaan yleisesti kuuluvan osuuskunnat, yhdistykset, säätiöt ja keskinäiset yhtiöt. Osuuskunnat ja keskinäiset yhtiöt ovat liikeyrityksiä, mutta ne luokitellaan yhteisötalouden piiriin kahdesta syystä: ensiksi demokraattisen johtamistapansa takia, toiseksi siksi, että niitä perustetaan tukemaan jäsentensä taloutta. Usein yhteisötalouden aloituskynnys on varsin matala, koska investointi- ja palkkakulut eivät muodosta suurta riskiä. Yhteisötaloudellista toimintaa voi esiintyä myös yksittäisten toimijoiden ratkaisuisissa, silloin kun toiminta eri tavoin hyödyttää myös ympäröivää yhteisöä – se ei siis ole sidottu vain yhdistyksiin ja osuuskuntiin.

Yhteisötaloudessa ihmiset ovat tärkein lähtökohhta. Tavoitteiden toteuttamisessa otetaan huomioon jäsenten – tai kylätalouden kehittämisessä kylien asukkaiden - tarpeet. Monelta osin yhteisötalous on siis demokraattisesti johdettua, voittoa tavoittelematonta yhdistys- ja yritystoimintaa.

Tältä pohjalta yhteisötalous liittyy myös tutumpaan käsitteeseen kolmas sektori, yhdistysten ja säätiöiden muodostamaan kansalaisyhteiskuntaan. Siihen sisällytetään usein vain vapaaehtoistoimintaa tekevät yhdistykset. Lisäksi Euroopassa puhutaan vielä voittoa tavoittelemattomasta sektorista (Non-profit Sector) ja kolmannesta järjestelmästä (The Third System). Yhtä kaikki käsitteiden moninaisuus kuvastaa osaltaan myös sen merkityksen

kasvua, joka julkisen sektorin ja talouselämän ulkopuolella on tapahtumassa.

Kylissä on perinteisesti aina ollut taloudellista yhteistoimintaa, eikä kylien yhteisötalous eli kylätalous ole mikään uusi toiminnan muoto. Kylätalous on asukkaiden taloudellis-sosiaalista yhteistoimintaa sekä uusien työmahdollisuuksien ja palvelujen luomista. Kylätalous voi organisoitua yhdistyksiksi tai osuuskunniksi, mutta sitä voi olla myös muussa yhteisössä palvelevassa toiminnassa, johon kylän asukkaat, yhdistykset ja yritykset osallistuvat. Kylätalous on lähitaloutta (maantieteellisesti rajatulla toiminta-alueella), joka edistää paikallista hyvinvointia.

3. Yhteisötalous muuttuvassa yhteiskunnassa

Maaseudun palvelut ovat vähentyneet viimeisen vuosikymmenen aikana merkittävästi ja keskittyneet yhä suurempiin taajamiin. Kyläkauppoja ja -kouluja on lakkautettu, minkä lisäksi pankki- ja postipalveluita on lopetettu. Maaseudulla on kuitenkin yhä palveluiden tarvitsijoita, lapsista vanhuksiin asti.

Maaseudulla on perinteisesti oltu omatoimisia ja rakennettu kyliin esimerkiksi omaa infrastruktuuria (tiet, sillat, vesijohto, myllyt, jne.) ja tuotettu palveluita (kylätalot, koulut, kauppa, jne.). Näin tapahtui erityisesti asutuksen laajetessa ja väestön kasvaessa 1800-luvun lopulta 1950- ja 1960-luvuille saakka. Hyvinvointiyhteiskunnan kehittyessä valtaosa näistä palveluista tuli julkisin varoin hoidettavaksi. Nyt 2000-luvulla on useilla maaseutualueilla väestön väheneminen ja vanheneminen johtanut julkisten palvelujen uusimistarpeeseen, jossa yhtenä mahdollisuutena nähdään jälleen palaaminen osittaiseen omatoimisuuteen. Tämä voi merkitä uutta mahdollisuutta kylätalouden vahvistumiseen yhteistyössä julkisen sektorin kanssa. Palveluiden turvaamiseksi ja kehittämiseksi kylät ovat viime vuosina tuottaneet erilaisia uusia ja luovia ratkaisuja. Näistä käytännön esimerkkinä ovat erilaiset kylien monipalvelupisteet ja liikkuvat palvelut.

Yhteisötaloudella on Suomessa pitkä perinne ja historia, sillä jo varhaiset pyyntikuopat olivat omistajiensa lisäksi myös yhteisön muiden jäsenten

käytössä. Osuustoiminta tuli Suomeen jo 1800-luvulla. Vuonna 1901 säädetyn osuustoimintalain myötä kyliin syntyi lähes 5500 pienosuuskuntaa, osuuskauppoja, osuuskassoja ja osuusmeijereitä. Sadan vuoden aikana monet yhdistykset, säätiöt ja osuuskunnat ovat luoneet maamme hyvinvointia ja tuottaneet palveluita ja tuotteita yhteisötalouden periaatteilla. Sotavuosien jälkeen osuustoiminta myötävaikutti ratkaisevasti maamme jälleenrakentamiseen. Markkinatalouden ja nopean kaupungistumisen myötä osuuskuntien määrä puolestaan romahti. 1900-luvun alussa perustetuista osuuskunnista suurin osa on nykyisin lopettanut toimintansa maaseudun kylillä ja keskittynyt taajamiin.

Yhteisötalouden uusi nousu tapahtui Suomessa 1990-luvun alun syvän taloudellisen laman myötä. Korkeaksi noussut työttömyys, pysyvät muutokset maatalouden, palveluiden ja teollisuuden tuotantorakenteissa, voimakas kansainvälistyminen sekä tulevaisuuden uhkakuvat johtivat etsimään uusia toimintatapoja. Työttömät perustivat työosuuskuntia, pienyritykset ja maaseudun uusiin tuotteisiin erikoistuvat viljelijät verkostoituivat. Samanaikaisesti EU:n monet rahastot tarjosivat kehittämismahdollisuuksia hanketyön muodossa kylien yhdistyksille, yksityisille tahoille ja yrityksille. Uusi osuustoiminnallinen aalto lähti Suomessa liikkeelle.

Pellervo-Seuran tukemana sekä työministeriön ja eri EU-ohjelmien rahoituksella maamme syntyi laaja uusosuuskuntien verkosto. Vuoden 1987 jälkeen Suomessa on perustettu lähes 2500 uutta osuuskuntaa, eri sektoreille. Näistä vajaat 2000 on edelleen aktiivisia, niissä jäsenmäärä kasvaa koko ajan. Suurin osa uusosuuskunnista on työ-, palvelu- ja asiantuntijaosuuskuntia, jotka myyvät jäsentensä palveluita. Lisäksi on mm. markkinointiosuuskuntia, kulttuuri-, kustannus- ja viestintäalan osuuskuntia, hankintaosuuskuntia, sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan osuuskuntia, matkailu-, energia-, kehittämis- ja vesiosuuskuntia. Lukumääräisesti eniten uusosuuskuntia on Uudellamaalla (yli 260), Keski-Suomessa (yli 110) ja Pirkanmaalla (noin 110). Keski-Pohjanmaalla uusosuuskuntia on puolensataa, Kokkolan ja Kaustisen seutukunnissa jokseenkin yhtä paljon.

Vuonna 2002 tehdyn selvityksen mukaan Keski-Pohjanmaa on Suomen osuustoiminnallisien maakunta. Tätä arvioitaessa käytettiin viittä eri

mittaria: osuuskuntien lukumäärää, yhteen lasket-
tua jäsenmäärää, liikevaihtoa, henkilöstön määrää
ja maksettuja veroja suhteessa maakunnan kokoon
väkiluvun tai aikuisväestön perusteella. Kaikilla
kriteereillä Keski-Pohjanmaa nousi ykköseksi.

Nykyisin osuustoiminta erotellaan perinteiseen
osuustoimintaan (osuusmeijerit ja osuuskaupat)
ja uusosuuskuntiin (työosuuskunnat, markkinoin-
ti- ja hankintaosuuskunnat). Keski-Pohjanmaalla
suuri ja perinteinen osuuskunta on Osuuskaup-
pa KPO, sillä oli vuoden 2003 lopussa lähes 70
000 asiakasomistajaa (jäsentä). Osuusmeijereitä
maakunnassa ovat seuraavat: Keski-Pohjan Juus-
tokunta, Osuuskunta Maitokolmio, Kaustisen
Osuusmeijeri, Laaksojen Maitokunta ja Pohjolan
Maito. Uusosuuskuntia on Keski-Pohjanmaalla
rekisteröity 46 kappaletta (tässä Kokkola mukana)
ja niistä pääosa on työosuuskuntia.

Yhteisötalouden merkitys on nähty hyvin tärkeäksi
paikallisessa työllistämässä sekä yritystoiminnan
ja palveluiden monimuotoistamisessa. Yhteisöta-
louden organisaatiot luovat mielekästä työtä ja laa-
dukkaita työpaikkoja. Niissä keskeistä ovat yhteisön
ehytyminen, sosiaalinen turva sekä paikallinen ke-
hitys. Samalla yhteisötalous luo työpaikkoja sinne,
missä niitä tarvitaan, esimerkiksi paikkaamaan jul-
kisen sektorin lakkauttamia palveluita. Sen kautta
on luonteva edistää yhteistyötä ja kumppanuutta
julkisen sektorin, paikallisviranomaisten, ammatti-
yhdistysten sekä yksityisten yritysten kesken.

Yhteisötalous laajenee kaikkialla Euroopassa, ja se
on saanut viime vuosina yhä näkyvämmän roolin
eri taloudellisissa ja yhteiskunnallisissa yhteyksissä.
EU:n eri organisaatiot sekä mm. OECD ovat pai-
nottaneet yhteisötalouden merkitystä. Euroopassa
yhteisötalouden organisaatioiden osuus Euroopan
työllisyydestä on 10 prosenttia, ja ne työllistävät 9
miljoonaa eurooppalaista. Euroopassa yhteisötalo-
us kasvaa 10 prosentin vauhdilla; vastaava luku PK-
yrityssektorilla on noin 0,1 prosenttia. Suomessa
yhteisötalouden osuus on noin 7 prosenttia työllii-
syydestä; 4 prosenttia työllistyvät osuuskunnissa ja
3 prosenttia yhdistyksissä.

Kun yhteisötaloutta tarkastelee osana kolmannen
sektorin palveluja (yhdistysten, järjestöjen, seu-
rojen ja muiden vapaaehtoisuuteen perustuvien
työnä), huomaa, että kolmannen sektorin kautta

tuotetaan yhä enemmän juuri niitä palveluja, joi-
ta hyvinvointiyhteiskunta on perinteisesti pitänyt
yllä: esimerkiksi lasten iltapäivähoitoa ja kerhotoi-
mintaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut EU-mai-
den kolmatta sektoria tarkastelevan selvityksen. Sen
mukaan Suomen kolmas sektori on eurooppalaisen
vertailun keskikastia. Sen osuus BKT:sta toiminta-
kustannusten pohjalta on 3,9 prosenttia (3,8 mil-
jardia euroa). Sektorin palkkaama henkilökunta on
3,1 prosenttia työssäkäyvistä työvoimasta. Kolmas
sektori työllistää 67 000 henkilöä, kun työtilaisuu-
det muutetaan kokopäivätyöksi.

Kolmannen sektorin toiminta-alat ovat hyvinvoin-
tipalvelut, koulutus, terveydenhuolto ja sosiaaliset
palvelut, jotka yhteensä kattavat noin kolme vii-
desosaa koko kolmannesta sektorista. Muita talo-
udellisessa mielessä merkittäviä osasektoreita ovat
kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminta sekä ammatin- ja
elinkeinonharjoittaminen. Sosiaali- ja terveyden-
huollon vapaaehtoissektorin merkitys korostuu,
kun tarkastelun kohteena on työllistäminen eivät-
kä toiminnan kulut. Näin tarkasteltuna sektorin
osuus on kaksi kolmasosaa. Vapaaehtoistyön oma-
panostus mukaan lukien työpanos on 77 000 vuo-
sityötilaisuutta. Arvoltaan se on noin 2,1 miljardin
euron luokkaa.

Suomen kylissä syntyy paljon näkymättömäksi
jäävää taloutta, jonka merkitys voi erilaisten hank-
keiden onnistumisessa olla kuitenkin ratkaiseva.
Esimerkiksi EU:n kehittämishankkeissa hyväk-
sytään puolet yksityisen rahan osuudesta katetta-
vaksi talkootyönä. Todellinen talkootyöpanos on
kuitenkin perusteltua kertoa aina kahdella, jotta
myös kirjaamaton tai hankkeeseen hyväksymätön
talkootyö tulisi esille.

On odotettavissa, että kuntien ja valtion talous
tulee kiristymään entisestään tulevina vuosina.
Suurten ikäluokkien myötä eläke- sekä terveyden-
huollon menot kasvavat, työelämässä olevien vero-
tulojen pieneneminen tiukentaa edelleen taloutta.

4. Keski-Pohjanmaan kylien erityispiirteitä

Keski-Pohjanmaan maakuntaan kuuluvat Kokkolan ja Kaustisen seutukunnat. Edelliseen kuuluvat Kokkolan ja Kannuksen kaupunkien lisäksi Himangan, Kälviän ja Lohtajan kunnat, jälkimmäiseen Kaustisen, Halsuan, Lestijärven, Perhon, Vetelin, Toholammin ja

Ullavan kunnat. Keskipohjalaiset Kylät r.y.:n vuosina 2001 tekemän kyläkyselyn ja myöhemmin seutukunnissa toimivien kylähankkeiden toimesta tapahtuneiden tarkennusten mukaan maakunnassa on noin 70 kylää ja 11 kuntakeskusta. Kokkolan kaupungin alueella on noin 10 maaseutumaiseksi tunnistettavaa kylää. Kokkolan kylien tilanteesta ei ole tehty vastaavaa tilastoa. Kylien lukumäärää ei voi esittää koskaan täsmällisenä, koska kylät eivät muodosta maantieteellisiä rajoja. Vuosikymmenten aikana usean kylän asutus on kasvanut yhteen, ja kylää on alettu nimittää vain yhdellä nimellä. Keski-Pohjanmaan alueella on noin 80 maaseutumaista kylää.

Keski-Pohjanmaan kylistä palvelut ovat vähentyneet. Maaseutukylissä on jäljellä enää 13 kauppaa ja 9 asiamiespostia. Kylissä sijaitsevia kouluja on 33. Kylälaisten kokoontumistiloja on sen sijaan runsaasti, 63 kappaletta. Kyläsuunnitelma löytyy 62 kylästä, ja kyläyhdistyksenä toimii 67 yhteisöä.

Kaustisen seutukunta	Kyläyhdy. Ry	Muu Ry.	Muu kylätoimikunt.	Kyläsuunnitelma	Kylätalo	Koulu	Posti	Kauppa
Kirkonkylä		1		1	1	1	1	1
Kalliokoski-Ven.	1			1	1			
Kanala	1			1	1			
Liedes	1			1	1			
Marjusaari		1		1				
Meriläinen		1		1	1	1		
Ylikylä	1			1	1	1		
Halsua Yht.	4	3	0	7	6	3	1	1
Jylhä		1		1	1	1		
Järvelä					1	1		
Köyhäjoki		1		1	1	1		
Nikula		1		1	1			
Puumala	1			1	1	1		
Salonkylä		1		1	1	1		
Vintturi-Tastula	1			1	1	1		
Kaustinen Yht.	2	4	0	6	7	6	0	0
Niemi ja kirkonkylä		1		1	1	1	1	1
Syri		1		1	1			
Yli-Lesti	1			1	1	1		
Lestijärvi Yht.	1	2	0	3	3	2	1	1

Kaustisen seutukunta	Kyläyhdy. Ry	Muu Ry.	Muu kylä- toimikunt.	Kyläsuun- nitelma	Kylätalo	Koulu	Posti	Kauppa
Humalajoki		1			1			
Jänkä	1			1	1			
Liukko		1						
Möttönen	1			1	1	1	1	1
Oksakoski			1	1	1	1	1	1
Peltokangas	1			1	1			
Salamajärvi	1			1	1			
Taipale		1		1	1	1		
Perho Yht.	4	3	1	6	7	3	2	2
Alakylä					1	1		1
Hirvikoski		1		1	1			
Häkkilä	1			1	1	1		
Härkäneva		1		1	1			
Lahnalampi	1			1	1			
Määttälä	1			1	1			
Parhiala		1		1	1	1		1
Purontakanen	1			1	1			
Sykräinen	1			1	1	1	1	1
Toholampi Yht.	5	3	0	8	9	4	1	3
Alikylä				1	1			
Haapala-Korpi		1			1			
Kirkonkylä		1		1	1	1	1	1
Norppa	1			1				
Rahkonen		1		1	1	1	1	1
Ullava Yht.	1	3	0	4	4	2	2	2
Haukilahti			1		1			
Kalliojärvi			1		1			
Patana		1		1	1	1	1	1
Polso			1	1	1			
Pulkkinen	1			1	1	1		
Räyrinki	1			1	1	1	1	1
Sillanpää-Viiste			1	1	1			
Tunkkari	1			1	1	1		
Torppa-Heikkilä	1			1	1			
Veteli Yht.	4	1	4	7	9	4	2	2

Kokkolan seutukunta	Kyläyhdy. Ry	Muu Ry.	Muu kylä- toimikunt.	Kyläsuun- nitelma	Kylätalo	Koulu	Posti	Kauppa
Ainali		1		1	1			
Himankakylä	1			1				
Hillilä		1		1	1	1		
Pahkala-Pernu	1			1	1	1		
Tomujoki	1			1	1			
Torvenkylä		1		1	1			
Rautila/Parkas			1	1	1			1
Pönttiö			1	1	1			
Himanka Yht.	3	3	2	8	7	2	0	1
Eskola	1			1	1	1	1	2
Mutkalampi	1			1	1	1		
Kungas		1		1	1			
Roikola	1			1	1	1		
Korpela	1			1	1			
Välikannus	1			1	1	1		
Kannus Yht.	5	1	0	6	6	4	1	2
Itäkylät	1			1	1			
Peltokorpi	1			1	1	1		
Ruotsalo	1			1	1	1		
Hilli-Välikylä			1	1	1	1		
Ridankylä			1		1			
Kälviä Yht.	3	0	2	4	5	3	0	0
Alaviirre	1			1	1	1	1	1
Marinkainen	1			1	1	1	1	1
Väliviirre	1			1	1			
Lohtaja Yht.	3	0	0	3	3	2	2	2
Kaustisen Seutukunta	21	19	5	41	45	24	9	11
Kokkolan Seutukunta	14	4	4	21	21	11	3	5
Keski-Pohjanmaa Yhteensä	35	23	9	62	66	35	12	16

EU:n ja talouden globalisaation myötä elinkeinorakenne on muuttunut niin Keski-Pohjanmaan kylissä kuin koko maassa hyvin merkittävästi. Maatalous on valmistautunut vapaiden markkinoiden kilpailuun, tilakoot ovat kasvaneet ja samalla tilojen lukumäärä vähentynyt. Monella kylällä ei ole toimivia tiloja kuin muutama kappale. Vaikka kylien asukkaiden työpaikat ovat pääosin teollisuudessa ja palveluissa, Keski-Pohjanmaan kylien tärkeitä peruselinkeinoja ovat yhä maa- ja metsä- sekä turkistalous. Matkailulla ei ole merkittävää roolia työpaikoista.

Elinkeinorakenteen muutoksista huolimatta maakunnan kylät ovat ilmeeltään yhä asutun ja elävän näköisiä, monelta osin jokilaaksoja myötäilevän nauhamaisen asutuksen takia. Täysin tyhjentyneitä kyliä hylättyine taloineen ei maakunnasta löydy. Etäisydet kuntakeskuksiin ovat kohtuulliset.

Yhteistä koko maan kylien kehitykselle on, että kylissä on enää hyvin vähän sellaisia toimia, jotka luonnostaan vahvistavat asukkaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta ja paikallista identiteettiä. Niin kylissä kuin koko Suomessa sosiaalinen pääoma uhkaa murentua. Syvällä maaseudulla kylät tosin kokoavat ihmisiä paremmin yhteen kuin kaupunkien liepeillä; siellä kylistä on tullut lähinnä asumalähiöitä. Yleinen yhteiskunnallinen kehitys, keskittyminen keskuksiin, levittää myös kielteisiä mielialoja ja synkentää tulevaisuudenuskoa kylillä.

Perinteisesti keskipohjalaisten kylien elämään on sen sijaan kuulunut yhteistyö. Työkoneita on lainattu toisille, investointeihin on haettu yhdessä varoja. Moni puhuu mielellään syvästä kotiseuturakkaudesta, mauskosta, jonka merkeissä autetaan myös toisia. Tuttuja esimerkkejä ovat ne toimet, joilla on pyritty vastustamaan kyläkoulujen lakkauttamista – talkoisiin ollaan yhä valmiita, kun niiden aika on. Yhteisöllisyys on nähtävissä myös niissä monissa muissa toimissa, joilla kylille järjestetään yhteisiä tapahtumia ja joilla kylien viihtyvyydestä pidetään huolta. Syrjäytymisen uhka ei ole ilmiselvä, sillä kylien asukkaat pitävät yhä huolta toisistaan. Ylipäätään kylätoiminnan organisoituminen maakunnalliseksi yhdistykseksi on myös osoitus yhteisöllisyydestä.

5. Kylien yhdistys- ja osuuskuntatoimintaa, osaamisalueet ja vahvuudet

Perinteinen yhdistystoiminta Keski-Pohjanmaan kylillä on muutoksessa, sillä kylätoiminta on yhä enemmän järjestäytyntä. Niin Keski-Pohjanmaalla kuin muissakin maakunnissa kylätoiminta on muuttunut pitkäjänteiseksi ja suunnitelmalliseksi työksi, jossa tavoitteena on enenevässä määrin palveluiden ja elinkeinojen kehittäminen.

Sekä Kaustisen että Kokkolan seutukunnissa yhdistystoiminta on yhä melko kattavaa ja muodostuu hyvin tasaisesti perinteisistä yhdistyksistä kuten nuoris- ja urheilujärjestöistä, poliittisista ja uskonnollisista yhdistyksistä sekä maatalouteen ja harrastustoimintaan liittyvästä yhdistystoiminnasta. Yhteensä Kaustisen ja Kokkolan seutukunnissa on 965 yhdistystä – lukumäärä on suuri. Kuntakohtaisesti yhdistysten lukumäärä on suoraan verrannollinen kuntien asukaslukuun. Vaikka yhdistyksiä on paljon, vain osa niistä on käytännössä toimivia. Asiasta ei ole käytettävissä tutkimustietoa, mutta arviona on esitetty, että vain 10 % maakunnan yhdistyksistä olisi toimivia.

Vanhimpia keskipohjalaisia yhdistyksiä ovat 1800-luvulla perustetut nuorisoseurat, joita perustettiin lähes joka kylään. Osa nuorisoseuroista jatkaa yhä toimintaansa kuten esimerkiksi vuonna 1896 perustettu Vetelin Kirkonkylän Nuorisoseura ja 1895 perustettu Kaustisen Nuorisoseura. Kaustisella toimivat vielä myös 1910 perustettu Kaustisen Ylimetsäkylän Nuorisoseura sekä vuonna 1938 perustettu Salonkylän Nuorisoseura. Historiallisesti vanhoihin yhdistyksiin on kerääntynyt sosiaalista pääomaa, perinnettä, joka on resurssi yhdistystoiminnan kehittämisessä.

Eri aikakausina erilaiset tarpeet ovat luoneet tilauksen uuden yhdistyksen perustamiselle. 1970-luvulla perustettiin ammattiyhdistysten paikallisosastoja, 1990-luvulla rekisteröitiin eniten harrastustoimintaan liittyviä yhdistyksiä. Vuosien varrella on syntynyt myös erilaisia kannatusyhdistyksiä tukemaan eri kohteita. Yhteiskunnan kehitys heijastuu siis vahvasti yhdistystoiminnan kehityksessä.

Perinteinen Martta-järjestö edustaa useassa keskipohjalaisessa kylässä naistoimintaa ja on edelleen voimissaan. Miltei jokaisesta kunnasta löytyy oma Marttayhdistys. Yhteensä seutukunnissa on 34 naisjärjestöä; luku pitää sisällään Marttojen lisäksi mm. eri puolueiden naisjärjestöt. Seutukuntien yhdistyksistä viisi perustuu kansainvälisyyteen. Kattavasti nähtynä markkinataloistumisen myötä kylissä parhaiten ovat säilyneet liikuntajärjestöt, ammattiyhdistysliike ja poliittiset puolueet.

Kylätoiminnan organisoituminen valtakunnan tasolla tapahtui 1970-luvulla. Se perustui kylätoiminnan kampanjointiin ja johti kylätoimikuntien perustamiseen. Niiden tehtävänä oli aluksi edistää viihtyisyyttä kylissä ja samalla edustaa kyliä kuntiin. 1980-luvulla alkoi kylien keskinäinen yhteistyö ja samalla kylätoimikuntien rekisteröityminen yhdistyksiksi. 1990-luvulta lähtien kyläyhdistykset ovat toteuttaneet eri hankkeita ja edelleen aktivoituneet. Ammattiosajista on muodostunut tukiverkosto kehittämistoiminnan valmisteluun. Se lähtee liikkeelle kyläasiamiehistä ja kattaa kylätoiminnan seutukunnissa ja maakuntatasolla ja ulottuu kylien maakunnallisen yhteenliittymän ja paikallisten toimintaryhmien kautta valtakunnalliseen ja kansainväliseen toimintaan asti.

Muun muassa EU-rahoitusmahdollisuudet ovat muuttaneet kyläyhdistysten roolia perinteisestä edunvalvojan roolista toimijaksi ja toiminnan kehittäjäksi. Tämän taustalla on maaseutupolitiikka, joka on korostanut oma-aloitteisuutta paikallisyhteisöjen kehittämisessä. 1990-luvulla kyläyhdistykset ovat vahvistaneet kylätoiminnan maakunnallista yhteistyötä ja järjestörakennetta. Keskipohjalaiset Kylät r.y. perustettiin vuonna 2000, pitkälle sen aikaansaamana kylätoiminnan järjestäytyminen on viety maakunnassa loppuun vuonna 2005.

Keski-Pohjanmaalla toimii kolme maaseudun kehittämissyhteistyötä, jotka ovat osallistuneet maaseudun kylien hanketyön rahoittamiseen merkittävästi. Piri-

tyiset ry ja Rieska Leader ry organisoivat ja hoitavat Leader-rahoituksen järjestämistä omalla toimialueellaan. Pirityiset toimii paikallisena toimintaryhmänä Kaustisen seutukunnan seitsemässä kunnassa. Sen kehittämissuunnitelman, Kotikylä+, teemana on maaseudulta kaupunkeihin suuntautuvan muuttoliikkeen hidastaminen ja maaseudulle suuntautuvan muuttoliikkeen edistäminen. Rieska-Leaderin kotipaikka on Sievi, ja toimialueena Alavieska, Himanka, Kalajoki, Kannus, Kälviä, Lohtaja, Merijärvi, Oulainen, Sievi ja Ylivieska. Studieförbundet i Österbotten r.f puolestaan toimii ruotsinkielisen Pohjanmaan toimintaryhmänä, ja on vastullinen alueen POMO-rahoituksesta (Svenska Österbottens POMO ry).

Erilaiset yhdistykset työllistävät Keski-Pohjanmaan kylillä varsin sattumanvaraisesti. Tyypillisiä hoidettavia tehtäviä ovat erilaiset määräaikaiset kyläavustajan tehtävät. Työvoimana on useammin naisia kuin miehiä. Työsuhteet ovat usein osa-aikaisia. Yhdistykset käyttävät työllistämässä käytettävissä olevia työvoimamahallinnon tukia. Keski-Pohjanmaalla työllistyy arviolta 20-30 henkeä vuosittain kylien yhdistysten toimesta.

1990-luvun lopulla ja 2000-luvulla maahamme on syntynyt joukko sosiaali- ja terveydenhoitoalalla toimivia yhdistyksiä, joiden tarkoitukset ovat vaihtelevia, mutta jotka kaikki tukevat ja vahvistavat yhteiskunnan toimintaa kolmannella sektorilla. Nämä yhdistykset ovat tärkeässä asemassa, kun pohditaan palveluiden tuottamista tulevaisuuden hyvinvointiyhteiskunnassa. Tosin useat keskipohjalaiset alan yhdistykset eivät ole mukana virallisessa yhdistysrekisterissä. Nämä rekisteröimättömät yhdistykset ovat laadultaan sosiaalisia tukijärjestöjä kuten Keski-Pohjanmaan sijaisvanhemmat, Pohjanmaan Kuurojen Nuorten Kerho tai Kaustisen-Halsuan-Vetelin kehitysvammaisten tuki.

Keski-Pohjanmaalla MTK-yhdistysten omistamia yhdistyspohjaisia tilitoimistoja on Himangalla, Kannuksessa, Lohtajalla ja Kaustisella. Kälviällä tilitoimisto toimii kommandiittiyhtiönä, jonka yhtiömiehenä on paikallinen MTK.

Viilijöiden muodostamia osuuskuntia tai yhteenliittymiä tarvikkeiden ostamista varten ovat seuraavat: Osuuskunta Kappa Kalajoella, Osuuskunta Farmiliiga Kannuksessa, RJ-Järvifarmi Reisjärvellä, Kahu Perhossa, Ullavan hankintaosuuskunta ja Tinkipojat Nivalassa. Osuuskuntia on lisäksi olemassa yksityis-

teiden ja metsäteiden hallintaan. Suoramyyntiosuuskuntina toimivat Lohtajan suoramyynä ja Halsuan Pluspiste. Uusosuuskuntien muina esimerkkeinä voi mainita Osuuskunta Kannustavan Kannuksesta, joka työllistää peräti 20 kokopäiväistä työntekijää, ja Työkumppanit-osuuskunnan Vetelistä, joka työllistää 1-2 kokopäiväistä työntekijää. Edelleen Kannuksessa osuuskunta Nelikatata työllistää kolme kokopäiväistä ja yhden osa-aikaisen työntekijän. Yritys on myös hyväksytty ensimmäisenä osuuskuntana sosiaalisen yrityksen rekisteriin. Uutena aluevaltauksena on laajakaistaisen kyläverkon hallintaan suunnitteilla osuuskunta Kaustisen Puumalaan.

6. Maaseudun yhteisötalouden tila keskipohjalaisessa toimintaympäristössä

Keskipohjalaisten yhdistysten ja osuuskuntien työllistävästä ja taloudellisesta vaikutuksesta ei ole olemassa kattavaa selvitystä. Sen aikaansaaminen on yhteisötalouden edistämisen kannalta ensisijaista. Koska yhteisötalouteen suhtaudutaan paitsi käsitteenä myös toimintamuotona Keski-Pohjanmaalla vielä varauksellisesti, työllistävyyden ja taloudellisen vaikutuksen selvittäminen tuo vakuuttavan pohjan yhteisötalouden edistämiselle. Samoin selvitys toimii jatkossa mittarina, jonka suhteen kehitystyötä voi arvioida.

Yhteisötalouden edistämiseksi on maakunnassa olemassa hyvä pohja. Edistämistyötä on mahdollista koordinoita kylätoiminnan kautta. Se taas on maakunnassa hyvin organisoitunutta ja tekee tärkeää työtä paikallisuuden, sosiaalisen turvan ja yhteisöjen eheyttämisen puolesta. Kylätoiminnan verkosto on laaja ja lähtee liikkeelle kylien ihmisistä. Tiedottaminen verkoston sisällä on luontevaa ja helppoa tiedottein, ilmoitustauluin, verkon kautta, sosiaalisessa kanssakäymisessä. Näitä täydentää vielä maakunnallisen kyläyhdistyksen järjestö rakenne: se muodostuu kuntakohtaisista työryhmistä seutukunnallisiin ja edelleen maakunnallisiin. Kyläyhdistyksistä on luonteva keskusteluyhteys kuntaan; usein tämä tapahtuu kyläyhdistyksen puheenjohtajan ja sihteerin kautta.

Keskipohjalaisten Kylien tekemä kyläkysely ja sen päivittäminen jatkossakin on tärkeä karta yhteisötaloudellisen toiminnan edistämiseen. On tärkeä seurata kyläkoulujen, -kauppojen ja muiden palveluiden lukumää-

raista kehitystä maakunnassa. Toisaalta hyvät esimerkit palveluiden uudelleenorganisoinnista kannustavat myös muita oma-aloitteiseen toimintaan. Kylätoiminnan verkoston sisällä tieto liikkuu pääosin hyvin, ongelmana on ollut enemmän ulkoinen tiedottaminen. Se puolestaan on yksi kynnys julkiselle arvostukselle.

Yhdistysten suuri lukumäärä (useimpien yhdistysten passiivisuudesta huolimatta) ja pitkä perinne maakunnassa ovat resurssi uusien työllistämisen tapojen löytämiseksi. Yhdistysten osaamisalat ulottuvat moniaalle, joten tarjontaa on mahdollista luoda monilla eri sektoreilla. Esimerkiksi urheiluseuroilla voi olettaa olevan yhä tärkeämpi rooli kuntien liikuntapalveluiden tuottamisessa. Samoin kulttuuriyhdistykset voivat vastata lakisääteisten kulttuuripalveluiden hoitamisesta. Yhteisötaloudellisen toiminnan edellytyksenä voi kuitenkin pitää järjestäytyntä ja rekisteröityntä yhdistystoimintaa; taloudellisperustaisiin yhteistyösopimuksiin on löydettävä juridiset yhteisöt.

Kylätoiminta ja yhteisötaloudellinen toiminta alkaa vasta nyt olla sillä hyvällä kehitysuralla, että kasvavaa vastuuta voidaan ottaa sekä elinkeinojen että palveluiden kehittämistä. Kylätoiminta on perustunut pitkälle vapaaehtoisuuteen ja sen sisällä harvojen kehittäjien ympärille. Nyt sen sosiaalinen pääoma on kasvanut, ja vapaaehtoisten kehittäjien tueksi on tullut ammattimaisia kehittäjiä, koulutusta ja laajempaa kehittämistyötä. Toiseksi esimerkiksi kuntasektori on vasta viime aikoina havahtunut merkittävässä määrin siihen, että tulevaisuudessa palveluiden järjestämiseen täytyy etsiä uusia ja ennakkoluulottomia tapoja. Euroopan tasolla yhteisötalouden tunnusluvut puhuvat puolestaan.

Joissakin tapauksissa yhteisötaloudelliset toimijat on nähty muiden yritysten kilpailijoina. Perusviesti ei ole kulkenut vielä riittävän selkeästi: yhteisötaloudella on

tarkoitus edesauttaa kylien kehittämistä, sen ensisijaisena tavoitteena ei ole raskaan talouselämän tavoin voiton tavoitteleminen, vaan paikallisuudesta huolehtiminen varsin solidaarisin keinoin. Tätä viestiä ovat hämärtäneet myös eri tahojen käyttämät työvoimahallinnon tuet, joiden avulla varsinainen markkinahinta on tehty asiakkaalle edulliseksi. Tämä puolestaan on koitunut myös yhteisötaloudellisten toimijoiden uhaksi: kun tuki loppuu, asiakkaiden on vaikea hyväksyä markkinataloudellista hintaa – vaikka se perustuisi vain kulujen kattamiseen.

Eri hankkeissa kehittämisvarojen rahoitussäädökset ja niiden paikallinen ja alueellinen tulkinta aiheuttavat keskustelua. Omarahoitusosuuden ja kuntaosuuden kokoaminen nähdään pienissä kunnissa ongelmaksi, minkä takia talkootyölle nähdään tarvetta antaa suurempi merkitys. Tästä huolimatta hankerahoitus on yhä mahdollisuus myös yhteisötaloudellisen toiminnan käynnistämiseen. Se tarjoaa tukimuodon alkuvaiheen vaikeuksien yli sillä tavoitteella, että hankkeen jälkeen toiminta voisi kannattaa omillaan. Talkootyön arvotuksesta on tärkeä käydä keskustelua maakunnan tasolla ja myös suoraan ministeriöihin.

Yhteiskunnan väestörakenteen muutos on samanaikaisesti paitsi haaste kylien elinvoimalle, myös mahdollisuus yhteisötalouden edistämiseen. Asetelma ei ole mustavalkoinen, sillä vaihtoehtona ei ole vain palveluiden lopettaminen ja keskittäminen kuntakeskuksiin. Enemmän kyse on palveluiden uudelleen organisoimisesta. Siitä keskustelu yhteiskunnassa on vielä ratkaisevasti kesken. Kuntien ja muiden viranomaistahojen muuttuva rooli avaa ovia monenlaisten palveluiden tuottamiseen myös yhteisötaloudellisesti toimivien kautta.

Yhteisötalouden kehittämistyön haasteista suurimpana voi kuitenkin nähdä sen kynnyksen, joka ylipäättään liittyy yrittämiseen. Vaikka yhteisötaloudellinen yrittäminen perustuu pieniin riskeihin ja alussa useita tukimuotoja on tarjolla, silti yrittämisen kynnyks on olemassa. Maaseudulla ovat pienet markkinat, taloudellisesti kannattava toiminta edellyttää toiminnan organisoimista kylää suuremmalla alueella. Tämä taas edellyttää rajoja ylittävää näkökulmaa ja ennakkoluulottomuutta. Yhteisötalouden osalta yrittämisen kynnyksestä on kuitenkin mahdollista madaltaa tiedotuksella, koulutuksella ja ihmisten kannustamisella. Ylipäättään yhteisötalouden edistäminen edellyttää käsitteen tuomista hyviin arkitason esimerkkeihin.

7. Kehittämisen- ja koulutustarpeet

Yhteisötalouden näkökulmasta maakunnassa on olemassa monia eri palveluita, joita voi tuottaa kustannustehokkaasti yhteisötaloudellisten toimijoiden kautta. Yhtä lailla niin kuntien, valtion, yritysten kuin yksityisten ihmisten tällä hetkellä ylläpitämiin palveluihin yhteisötalous on vahva vaihtoehto. Yhteisötalouden mahdolliset asiakkaat ovat siten moninaiset ja laajalla alueella. Palveluiden uudelleen järjestäminen on tällä hetkellä harkinnan alla; tärkeää kaikkien kannalta on, että palvelut tuotetaan aina luotettavasti, ammattitaitoisesti ja kustannustehokkaasti.

Ennustetut luvut kertovat paljon: tällä hetkellä 65 vuotta täyttäneiden osuus on noin 15 % väestöstä; vuoteen 2030 mennessä sen arvioidaan kasvavan peräti 26 %:iin väestöstä. Tällä muutoksella on hyvin merkittävä vaikutus sosiaali- ja terveystalouden rahoittamiselle ja sitä kautta kuntien ja valtion taloudelle. Kun ennakoituja numerolukuja peilaa ihmisystävällisen toiminnan valossa, tulevaisuuden talouden tiukkuus korostuu yhä enemmän: vanhus-ten laitoshoidon kustannukset ovat moninkertaiset kotihoitoon verrattuna. Vanhustenhoidon tavoitteena tulevaisuudessa tulisi olla, että vanhenevat ihmiset voisivat asua mahdollisimman pitkään kotioloissa – tai ainakin vähintään kyläoloissa eli omaan kotiky-llään rakennetussa asunnossa.

Isot muutokset eivät ole kovin kaukana. Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle tapahtuu kuluvan vuosikymmenen puolivälissä ja on nopeimmillaan vuoden 2010 paikkeilla. Tämä kasvattaa eläkemenoja huomattavasti. Näin nähtynä kyliä kohtaavia haasteita ovat tiivistetysti muun muassa seuraavat: väestön ikääntyminen ja sen palveluiden turvaaminen, muuttoliike, ympäristöön ja infrastruktuuriin liittyvät haasteet, toimeentulomahdollisuuksien väheneminen.

Yhteisötalouden taustalla olevat paikalliset kylien kehittämistarpeet liittyvät niihin palveluihin, joita kunnat, valtio, yritykset jne. eivät pysty tiukentuvassa taloudessa enää tarkoituksenmukaisesti hoitamaan. Luonnollisesti yhteisötalous on mahdollisuus myös uusiin palvelumuotoihin. Tiivistetysti yhteisötalouden palvelu- ja tuotemahdollisuudet löytyvät seuraavista:

Hyvinvointipalvelut:

- Sosiaalipalvelut ja terveydenhoito (lakisääteisiä)
- Kotipalvelut ja muut asumista täydentävät palvelut iäkkäimmille
- Palveluasunnot
- Lastenhoitopalvelut ja iltapäiväkerhot
- Vapaa-ajan palvelut eri väestöryhmille (kulttuuri ja liikunta)

Infrastrukturi:

- Maankäyttö ja kaavoitus
- Sähkö ja lämpö
- Yksitystiet ja liikenneturva
- Tietoliikenne

Muut palvelut:

- Ympäristön ja kulttuurimaiseman hoito
- Rakennusperintö
- Matkailupalvelut, kylämatkailu ja kansainvälinen vuorovaikutus
- Aikuiskoulutus
- Kylätalkkarit

Erityisesti ikääntyneellä väestöllä on tarvetta täydentäviin hoivapalveluihin, kyläavustaja- ja kylätalonmiespalveluihin, jotka osaltaan edesauttaisivat ihmisten asumista omilla kodoissa. Tänä päivänä tilanne on usein se, että lapset asuvat eri paikkakunnalla kuin vanhempansa, minkä takia lähipiiri ei voi entisessä mittakaavassa huolehtia läheistensä hyvinvoinnista. Vanhuksilla on kuitenkin tarvetta mm. ateriapalveluun, lämmityksestä huolehtimiseen, vesi- ja viemärihuoltoon, erilaisiin kunnostuksiin ja korjauksiin, pihatöihin, puutarhatöihin, lumitöihin, jne. Palveluiden maksajana voi toimia tilanteen mukaan kunta, asiakas tai hänen läheisensä.

Aikuisväestöllä on puolestaan tarvetta harrastuspiireille sekä mm. liikuntakerhoille ja myös näiden edellyttämille tiloille. Lapsille ja lapsiperheille palvelutarve on keskeinen: naiset ovat miesten tavoin työelämässä mukana, minkä takia päivähoito- ja kerhotoimintamahdollisuudet korostuvat. Maaseudulla julkisen sektorin merkitys naisten työllistäjänä on tärkeä, sen resurssit puolestaan ovat rajalliset, minkä takia eri keinoin on tarve tehdä työtä naisten työllistymiseksi. Aikuisväestöä maaseudun kylillä leimaa myös sama ilmiö kuin kaupungeissa: ihmiset ovat enemmän sidoksissa työhönsä, aikaa vapaa-ajan harrastuksille jää vähemmän ja ne edel-

lyttävät joustoa, minkä lisäksi työmatkoihin kuluu enemmän aikaa.

Lasten harrastusmahdollisuuksien turvaamiseksi kylille on mahdollista luoda pienimuotoisia kuljetusrenkaita tai muita järjestelyjä kuljetuksen hoitamiseksi. Yhtä hyvin aikuisväestöä koskettavat esimerkiksi kyläkirjastopalvelut, jotka on myös mahdollista toteuttaa osuuskunta tai –yhdistysveitosesti.

Samoin erityyppiselle koulutustarjonnalle on tarvetta. Ne tarjoavat virikkeitä ja vaihtelua työn ulkopuolella. Esimerkiksi aikuisten ATK-taitojen koulutuksella taataan kyläläisille yhtävertaiset mahdollisuudet nykyajan yhteiskunnan edellyttämiin vaatimuksiin. Kulttuuriperinnöstä huolehtiminen (kylämaisemat, rakennusperintö, tarinat, tavat, ruokaperinteet, kesäteatterit, tapahtumat, tuotteet, jne.) vaikuttavat taustalla kyläläisten identiteettiin ja sitä kautta ihmisten sitoutumiseen kyläyhteisön kehittämiseen. Kylistä tulisi antaa nuorille toimekkaita ja vaihtoehtoja tarjoava kokonaiskuva jo lapsuudessa. Myös kansainvälinen vuorovaikutus on tärkeää.

Infrastruktuuria tarkasteltaessa kylä- ja seurantalot ovat monessa kunnassa kunnostamisen tarpeessa, yhteisille kokoontumistiloille on tarvetta. Edelleen myös tilojen hoito tulisi paremmin järjestää. Kiinteistöhoitopalveluita on mahdollista – ja myös tarvetta – organisoida yhteisötaloudellisin periaattein. Liikenneyhteydet, liikenneturva, tiestön kunto sekä hoito talviaurauksineen ei tyydytä kylillä asuvia ihmisiä.

Paikallisista energiaratkaisuista pienlämpöosuuskunnat, joilla on mahdollisuus tuottaa energiaa koko kylälle, ovat selvä mahdollisuus. Näin on erityisesti kylissä, joissa lämmönsiirtokustannukset ja –hävikki eivät muodostu esteeksi eli tiiviissä kylissä. Ympäristöhoitoon liittyvät tarpeet puolestaan ovat perusteltuja ihmisten viihtyvyyden, kylien luonnon monimuotoisuuden kuin myös kylien julkikuvan takia. Jätevesihuollossa on tarkat lainsäädännölliset määräykset, minkä takia kylissä on järkevä etsiä yhteisiä ratkaisuja. Samoin laajakaislaisten tietoliikenneyhteyksien saaminen jokaiseen taloon on kylien ajankohtainen haaste.

Läpi kaikkien kylien keskeisenä kysymyksenä on asukkaiden pitäminen ja uusien hankinta. Asukasmäärä on suoraan verrannollinen kyläkoulujen säilymiseen. Maakunnan kylien ja kuntien on tärkeä markkinoida vapaita tonttejaan ja esitellä elämisen mahdollisuuksia kylillä.

Näitä yhteisiä tarpeita on sekä kylätoimijoiden, kuntasektorin että muiden nykyisten palveluiden tuottajien näkökulmasta tarve organisoida niin, että uusien ratkaisujen tekeminen perustuu yhteisiin neuvotteluihin, hyötyjen ja haittojen kartoittamiseen, sekä myös pitkän tähtäimen yhteisesti hyväksytyihin pelisääntöihin. Kuntien kanssa yhteistyössä tulevaisuus on otettava realistisesti vastaan; kylät eivät voi takertua menneeseen, katse on suunnattava tulevaan. Mutta omaehtoisen kehittämisen pohjalta.

Yhteisötalouden tila-analyysin pohjalta maakunnan yhteisötalouden edistämisen kehittämis- ja koulutustarpeet ovat eritoten seuraavat neljä kokonaisuutta:

1.Yhteisötalouden tiedon lisääminen. Tässä tärkeää on selvityksen tekeminen yhteisötalouden työllistävästä ja taloudellisesta vaikutuksesta. Tietoja on vertailtava maan eri osien vastaaviin lukuihin – mikäli sellaisia on saatavissa – sekä myös pohjoismaiseen ja eurooppalaiseen kehityskulkuun.

Yhteisötalouden tiedon lisäämisellä voidaan yhteisötaloutta perustella tilastoilla ja muilla menetelmillä. Yhteisötalous on kyettävä esittämään selkeisiin faktatietoihin perustuvana mahdollisuutena ihmisten työllistymiseen, elinkeinojen kehittämiseen sekä kylien elinvoimaisuuden edistämiseen.

Vaikka kylätoiminta on pitkälle järjestäytyntä, kehittämistyöhön on tarve löytää yhä uusia ihmisiä. On tarve myös uusiutumiselle. Kylien uusien asukkaiden, nuorten ja naisten sitouttaminen yhteisötalouden edistämiseen on tarpeellista. Yhteisöllisyyden motiivina on yhteinen tarve edistää kylien elinvoimaa sekä turvata kylien palveluita. Yhteiset ratkaisut on tärkeä nähdä laajemmasta näkökulmasta, sillä kylien elinvoimaisuus edellyttää oma-aloitteisuutta.

2.Yhteisötaloudellisista mahdollisuuksista on järjestettävä koulutusta ja jaettava tietoa valmiiden ja helposti vastaanotettavien materiaalien muodossa. Koulutustarvetta on sekä yhteisötaloudellisesta yrittämisestä yleensä että tuote- ja palvelualoittain.

EQUAL Kylätaloushankkeen puitteissa on valmistettu kyläyhdistyksen taloussuunnittelun ohje, joka toimii käyttökelpoisena välineenä kylätoiminnan taloudenhallinnassa. Vastaavatyypisille muille käytännön yhdistys- ja osuuskuntatoimintaan johdettaville ohjeille on tarvetta, osaltaan niitä on jo olemassa, mutta niiden käyttö on vähäistä.

Edelleen koulutustarvetta on hanketyöhön sekä muihin yrittäjyyttä tukeviin mahdollisuuksiin. Näiden kautta on mahdollista minimoida yrittämiseen liittyviä riskejä sekä saada kynnystä osuuskunnalliseen tai yhteisölliseen työllistämiseen laskettua.

3.Yhteisötalouden kehittämistarpeena on myös, että sen edistäminen ja koordinointi maaseutualueilla tulee saada vahvasti jonkin organisaation vastuulle. Luontevaa on, että Keskipohjalaiset Kylät r.y. ottaa haasteen vastaan, vaikka yhteisötalouden edistäminen tarvitsee myös muita sitoutuvia tahoja. Maakunnallinen kylätoiminta tarvitsee puolestaan ammattitaitoisia vetäjiä, jotka paitsi ovat lähellä kyliä myös voivat osallistua alan koulutukseen. Yhteisötalouden seuraaminen muualla maassa ja maailmalla on tärkeää. Vastuunottaminen on tärkeä näkyä myös maakunnallisen kylätoiminnan rahoituksessa; sille on luotava vakiintunut pohja.

Yhteisötalouden kehittämistyö on järkevä organisoida seutukunta- tai maakuntatasoiseksi yhteisötalouden palvelukeskukseksi. Keskus olisi maaseudun erityisolosuhteissa toimiva yhteisötaloutta koordinoiva kehittäjä- ja palveluyksikkö, josta yhteisötalouden toimijat voisivat saada apua esim. kilpailuttamiseen, palkanmaksuun, neuvontaan, tiedotukseen, jne. Keskus olisi järkevä käynnistää Keskipohjalaisten kylien vetämänä monivuotisena hankkeena.

Yhteistyökumppaneikseen maakunnallinen kyläyhdistys tarvitsee niin tutkimus- ja koulu-

tustoimintaa (esimerkiksi Chydenius-Instituutti – Kokkolan yliopistokeskus, Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu, muut koulutusorganisaatiot) kuin tuki- (muut yhdistykset) ja elinkeinollista osaamista (esimerkiksi seutukunnalliset yrityspalvelukeskukset ja seutukunnat). Luontevan keskusteluyhteyden vahvistaminen kuntiin ja myös maakunnan liittoon on tärkeää.

On tarpeellista, että Keskipohjalaiset Kylät r.y. vahvistaa verkostoaan järjestäytyneen kylätoiminnan sisällä, mutta myös muihin maakunnan yhdistyksiin. Ne ovat mahdollisuus palveluiden uudelleen järjestämisessä, mutta eivät kaikilta osin riittävästi mukana koordinoitussa verkostossa.

4. Yhteisötalouden eri toimintamuotojen kehittämistä varten on tarve rakentaa innovaatioverkosto, joka muodostuu yhteisötalouden edistämiseen sitoutuvista tahoista. Tähän verkostoon tulisi siis kuulua myös muita tahoja kuin pelkästään kylätoiminnan tahot, esimerkiksi maakunnan liiton, kuntien, yrityselämän, tutkimus- ja koulutustoiminnan edustajia. Tuote- ja palvelukehitys edel-

lyttää yhtä hyvin liiketoimintaosaamista, tuotteiden paketointia ja segmentointia sekä myynti- ja markkinaosaamista kuin myös luontevaa keskustelukulttuuria mahdollisten asiakkaiden kanssa.

Verkoston sisällä on tärkeä levittää tietoa ja kokemuksia eri tuotteiden ja palveluiden kehittämistä. Edelleen verkostossa on tarve järjestää koulutusta sekä työryhmäistuntoja, joissa voidaan yhteisesti miettiä tarjottavia palveluita ja toimintamuotoja. Lopulta yhteisötalouden menestyminen tulee ratkaistuksi kuitenkin sitä kautta, miten toimijat kykenevät myymään tuotteensa ja palvelunsa asiakkaille. Niillä on oltava kiinnostusta, taloudellista säästöä tai muuta vetovoimaa asiakkaiden näkökulmasta.

8. Tavoitetila, toimintakokonaisuudet ja toimenpide-ehdotukset

Keski-Pohjanmaan maaseudun yhteisötalouden yleisenä tavoitteena on edistää työllistymistä maaseudulla, edistää maaseudun elinvoimaa ja kehittää tämän kannalta välttämättömiä yhteiskunnallisia ja sosiaalisia rakenteita sekä palveluita ja infrastruktuuria. Kuntien talouskehityksen ja yhteiskunnallisen kehityksen valossa lähtökohtana on, että yhteisötalouden toimijat ottavat ja saavat vastuuta paikallisessa kehittämisessä, palveluiden ylläpitämisessä, työllistymisessä ja elinkeinojen edistämisessä. Tämän lisäksi ne tuottavat sosiaalista pääomaa ja virkistystä maaseudulla.

Keski-Pohjanmaan maaseudun yhteisötalouden edistämistä varten tavoitetilana vuodelle 2010 on:

1. Yhteisötalouden merkitys kylien kehittämisessä, palveluiden turvaamisessa, työllistymisessä ja elinkeinojen kehittämisessä sekä viihtyisyyden ja yhteisöllisyyden edistämisessä on tunnustettu ja tunnettu. Yhteisötaloudesta, sen työllistävästä ja taloudellisesta tilasta ja kehityksestä on olemassa faktatietoa. Yhteisötalouden perussisältö on tunnettu: sen avulla ei ensisijaisesti pyritä tavoittelemaan ylijäämää, vaan kehittämään paikallisia rakenteita ja palveluita.

2. Yhteisötalouden sisältö on maakunnassa kehittynyt ja monipuolistunut nykyisestä. Yhdistykset ja osuuskunnat ovat tuotteistaneet osaamisensa tuotteiksi ja palveluiksi, jotka vastaavat yhä paremmin asukkaiden, kuntien ja yhteiskunnan ajankohtaisiin tarpeisiin. Edelleen yhteisöllisesti tuotetuille palveluille ja työlle voidaan laskea hinta.

3. Yhteisötaloudellinen toiminta on löytänyt selkeän tehtäväkentän ja vastikkeellisen toimintamuodon eri tahojen (kunnat, valtio, muut toimijat) kanssa. Tämä näkyy yhdistysten ja osuuskuntien määrän lisääntymisessä ja vakiintumisessa sekä ennen kaikkea yhdistysten ja osuuskuntien kautta työllistyneiden lukumäärässä ja palveluiden turvaamisessa kylillä. Kynnys yhteisötaloudelliseen yrittämiseen ei ole korkea.

Tavoitetilan saavuttamista varten strategian painopistealueet on jaettu neljään toimintakokonaisuuteen. Ne ovat yhteisötalouden

1. tiedon ja osaamisen lisääminen

2. toimintamuotojen ja –palveluiden kehittäminen

3. verkostoituminen

4. tiedotuksen ja viestinnän kehittäminen sekä vaikuttaminen

Toimintakokonaisuudet kattavat näin yhteisötalouden edistämisen ihmisten innostamisesta ja kannustamisesta sekä koulutuksesta lähtien palvelu- tai tuotantosopimuksiin asti. Jokaisen toimintakokonaisuuden alle on rakennettu hyvin käytännölliset toimenpide-ehdotukset, jokaisesta toimintakokonaisuudesta vähintään viisi toimenpide-ehdotusta. Painoarvoltaan suurimmaksi niistä muodostuu toimintakokonaisuus 2 eli toimintamuotojen ja –palveluiden kehittäminen.

Strategian tukena on otettu esiin joitakin hyviä esimerkkejä maakunnasta; niiden odotetaan toimivan kannustavina ja aiheuttavan tervettä kilpailua kylien kesken – kuka pistää paremmaksi! Tämä terve kadehtiminen – terve kilpailu –periaate ruokkii uusien tuote- ja palvelumuotojen syntymistä. Pitkällä tähtäimellä se on keskeinen avain kylien pärjäämiseen ja elinvoimaan.

Toimintakokonaisuus I: tiedon ja osaamisen lisääminen

Tavoitteena tässä toimintakokonaisuudessa on, että yhteisötalouden tunnusluvut Keski-Pohjanmaalla on selvitetty numerofaktoina. Selvityksen tulee siten kattaa yhteisötaloudellisen toiminnan kautta työllistyvät ihmiset, siinä toimivien yritysten, osuuskuntien ja yhdistysten lukumäärä sekä yhteisötaloudellisen toiminnan taloudellinen merkitys. Keski-Pohjanmaan tietojen lisäksi yhteisötalouden tutkimusaineistoa on tärkeä koota yhteen myös muualta maasta ja Euroopasta. Yhdessä nämä muodostavat alan edistämisen perusfakta-aineiston. Tilastollisen aineiston on tärkeä tuoda esiin myös kyläkohtaiset tiedot.

Toimintakokonaisuuden tavoitteena on myös lisätä maaseudun ihmisten tietämystä yhteisötalouden mahdollisuuksista ja muodoista. Yhteisötaloudellinen yrittäminen noudattaa samaa logiikkaa kuin muu yritystoiminta, minkä takia esimerkiksi osuuskuntien perustamisen tueksi on tuotettava yritystoiminnan eri osa-alueita esitteleviä oppaita, käsikirjoja ja ohjeita. Koska kynnyks yhteisötaloudelliseen yrittämiseen on myös todellisuudessa matala, tämän viestin välittämiseen on panostettava eri keinoin myös siitä kertovassa tukimateriaalissa.

Edelleen toimintakokonaisuuden tavoitteena on saada aikaan yhteisötaloudelliseen toimintaan

kannustavaa koulutusta. Koulutusta on tavoitteena järjestää sekä yhteisötaloudellisesta yrittämisestä yleensä että tuote- ja palvelualoittain. Tuote- ja palvelualoittaisen koulutuksen sisältö tulee rakentaa paikallisten tarpeiden ja innostuksen pohjalta. Lisäksi koulutustarvetta on yrittämiseen ja sen hallintaan eri osa-alueilla tuotekehityksestä markkinointiin ja myyntiin asti. Monialaisten palvelupisteiden yhteisötalouduskoulutus on myös tärkeää.

Yhteisötalouteen kannustaminen puolestaan lähtee liikkeelle siitä ajatuksesta, että kylien palveluiden turvaaminen on monelta osin kiinni ihmisten omasta innosta ja halusta toimia yhteisen hyvän eteen. Esimerkiksi kuntatalouden ennustamisesta on olemassa riittävästi tietoa, minkä takia toimintakokonaisuuden tavoitteena on saada uusia ihmisiä mukaan yhteisötaloudelliseen toimintaan ja vahvistaa jo olemassa olevaa rakennetta.

On tärkeä muistaa, että yhteisötaloudellista toimintaa on myös organisoituneen osuuskunta- ja yhdistystoiminnan ulkopuolella. Kylän ihmisten yhteistoiminta edistää paikallista hyvinvointia, ja usein sen merkitys paljastuu vasta, jos saman toimen tekee toimeksiantosopimuksella ja taloudellisella korvauksella jokin muu. Esimerkiksi tienvarsien siivoaminen roskista kylän ihmisten voimin jää tilastoimattomaksi taloudelliseksi toiminnaksi; vaihtoehtona olisi teettää työ jollakin yrityksellä taloudellista korvausta vastaan.

Toimenpide-ehdotukset

toimintakokonaisuudessa 1 ovat:

- teetetään tilastollinen perusselvitys Keski-Pohjanmaan maaseudun yhteisötalouden työllistävyydestä, siihen osallistuvien ihmisten ja yritysten lukumäärästä sekä taloudellisesta merkityksestä. Perusselvityksen tulee tuoda esiin myös kyläkohtaiset tiedot.
- hankitaan aineistoa yhteisötalouden kehittymisestä muualla maassa sekä myös Pohjoismaissa ja Euroopassa. Yhtenä mahdollisuutena on tietopankki ja kotisivut, joissa aineisto olisi luetteloitu ja lainattavissa.
- tuotetaan oppaita, käsikirjoja ja ohjeita yhteisötaloudellisesta yrittämisestä sekä yritystoiminnan eri osa-alueista ja huolehditaan siitä, että ne

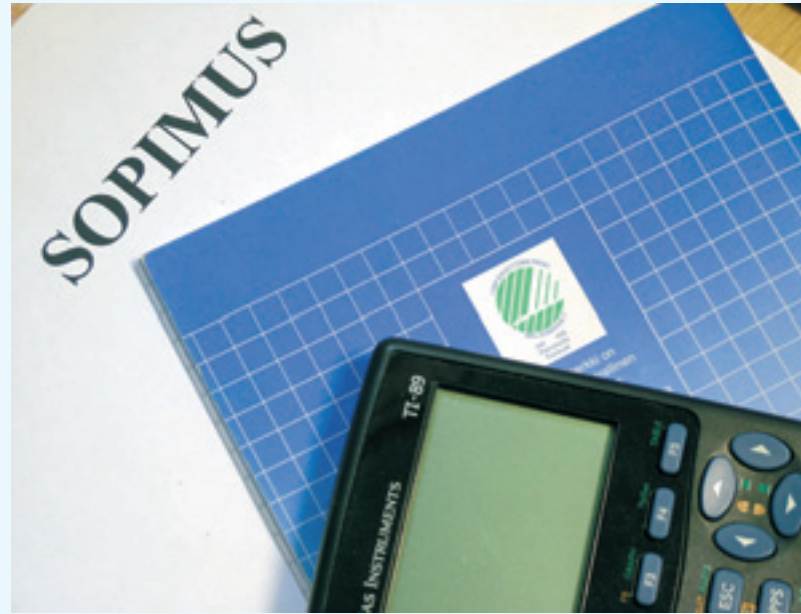
tavoittavat oikeat kohderyhmät.

- järjestetään koulutusta yhteisötaloudellisesta yrittämisestä yleensä sekä tuote- ja palvelualoittain. Edelleen järjestetään yhteisötaloudesta kiinnostuneille koulutusta yrittämisestä ja sen eri osa-alueista.
- kannustetaan yhdistyksiä rakentamaan tavoitteellisia toimintasuunnitelmia, joiden toteutumisista myös seurataan.
- kannustetaan ihmisiä mukaan yhteisötaloudelliseen toimintaan tuomalla esiin hyviä esimerkkejä, joilla on voitu toimia yhteisen hyvän eduksi – paitsi taloudellisesti myös esimerkiksi sosiaalisesti. Samalla pyritään edelleen vahvistamaan jo olemassa olevaa verkostoa.

Toimintakokonaisuuden eri toimien toteuttaminen vaatii resursseja ja toimijoita. Ehdotetuista toimista on tärkeä tehdä realistinen toteuttamissuunnitelma aikatauluineen, kustannusarvioineen ja mahdollisine rahoittajineen. On varmaa, että toteuttamissuunnitelmien realisoituminen edellyttää myös ulkopuolisten luottamusta ja uskoa yhteisötalouden ja kylätoiminnan merkitykseen. Eri oppaiden, esitteiden ja käsikirjojen sekä myös koulutuksen järjestäminen on järkevä toteuttaa yhteistyössä muiden saman alan toimijoiden kanssa. Yhteistyö tuo synergisia hyötyjä; se säästää kustannuksia ja tarjoaa samalla mahdollisuuden kokemusten vaihtoon.

Vastuuorganisaatioina toimenpide-ehdotuksissa ovat Keskipohjalaiset Kylät ry. (kokonaiskoordinaointi, toimenpide-ehdotusten käynnistäminen, kannustaminen) sekä alueen tutkimus- ja koulutuslaitokset (tutkimus ja koulutuksen järjestäminen) ja yhteisötalouteen liittyvät yhdistykset ja yritykset (aineisto, opas- ja koulutusmateriaali, myös koulutus).

Toimintakokonaisuus 2: toimintamuotojen ja –palveluiden kehittäminen

Toimintakokonaisuudessa 2 tavoitteena on, että kylätoiminnassa esillä olleet ajatukset on jalostettu yrityslogiikan mukaisesti selkeiksi myytäviksi toimintamuodoiksi ja palveluiksi. Tämä edellyttää sitä, että asiakkaan on tiedettävä tarkalleen, mitä se saa vastineeksi rahalleen. Palveluiden on perustuttava uskottavaan ja ammattimaisesti hoidettuun organisaatioon ja toimintatapaan sekä kustannus-
hyötyyn.

Tavoitteena on myös, että yhteisötaloudellisin periaattein maakunnassa on esittää useita eri myytäviä tuotteita ja palveluita. Niiden innovoiminen ja kehittäminen lähtee liikkeelle kuntatalouden ennustetusta tilasta ja sen vaikutuksista kuntien mahdollisuuksiin ylläpitää palvelujaan. Myös valtio viranomaistahoineen on tärkeä asiakasryhmä. Tällöin yhteisötalouden palvelutarjonta on laaja: se lähtee liikkeelle sosiaalipalveluista (segmentoituna tarkasti vanhuksia, aikuisia, nuoria ja lapsia varten), kotipalveluista, matkailupalveluista, vapaa-ajan palveluista, infrastruktuurin, ympäristön ja maankäytön huolehtimisesta ja päättyy paikallisiin palveluihin ja koulutukseen.

Toimintamuotojen ja –palveluiden kehittämisessä suurin haaste on sama kuin ylipäätään yritystoiminnassa eli kysymys siitä, kuka maksaa ja minkä takia. Faktat on kyettävä esittämään selkeästi ja

tiivistetysti asiakkaalle. Samoin palveluiden kehittämisessä on kyettävä ennakoimaan tulevaa: vaikka väestörakenne maakunnan kylissä on vielä toimiva, se muuttuu ratkaisevasti jo aivan lähivuosina.

Erityisesti kuntia ajatellen yhteisötalouden kehittäminen on tavoitteena saada osaksi kuntien pitkänjähtäyksen suunnittelua. Selkein perustelu tällöin on palveluiden ostaminen vastikkeellisesti, mutta edullisesti ja samalla solidaarisesti. Jonkinlaisen kyläsopimusmallin luominen on järkevä mahdollisuus kylien elinvoiman rakentamiseen (vrt. MMM, maaseutusopimus).

Toimenpide-ehdotukset toimintakokonaisuudessa 2 ovat:

- organisoidaan yhteisötaloudellisen toiminnan kehittämis- ja koordinoitutyö seutukunnallisen tai maakunnallisen yhteisötalouden palvelukeskuksen alle. Käynnistetään palvelukeskuksen toiminta monivuotisena hankkeena.
- rakennetaan toimintamuotojen ja –palveluiden kehittämistä varten innovaatioverkosto, yhteisötalouden aluetiimi, johon sidotaan mukaan yhteisötalouden edistämisen kannalta olennaiset tahot. Tällöin verkostoon tulisi kuulua kylätoiminnan lisäksi maakunnan liiton, kuntien, yrityselämän, yhdistysten sekä tutkimus- ja koulutustoiminnan edustajia. Verkoston tehtävänä on pohtia ja kehittää uusia yhteisötaloudellisia palvelumuotoja sekä jalostaa jo toimivia yhä useamman kylän hyödyksi. Innovaatioverkon monitahoisuuden taustana on paitsi eri tahojen sitouttaminen myös puhtaasti asiakkaiden tarpeiden tunnistaminen.
- tehdään selkeästi paketoitua (mitä maksaa - mitä saa vastineeksi) tarjontaa kylien säilyttämisen kannalta olennaisten palveluiden tuottamisesta. Tällöin tarjontaa tulee rakentaa ainakin seuraavista kokonaisuuksista: sosiaalipalvelut, kotipalvelut, matkailupalvelut, vapaa-ajan palvelut (harrastukset, liikunta ja kulttuuri, tilat ja niiden ylläpitäminen), infrastruktuuri, ympäristö ja maankäyttö, paikalliset palvelut (kiinteistöjen hoito, paikalliset energiaratkaisut), koulutus (ATK).
- määritellään palveluiden tuottamiselle hinta ja perustellaan se yhteisöllisin perustein. Yhteisötaloudellisen yrittämisen perusajatus on toimia yhteisen hyvän eduksi, jolloin lähtökohtana voi olla myös pelkästään kulujen kattaminen.
- rakennetaan palveluille ja tuotteille laatuksiteerit. On myös mahdollista ja järkevää, että laatuksiteerit täyttävät tuotteet ja palvelut saavat käyttöönsä ylimääräistä imagohyötyä esimerkiksi mainonnassa ja markkinoinnissa.
- hyödynnetään toiminta- ja palvelumuotojen kehittämisessä maakunnan vahvaa yhdistystoimintaa ja –perinnettä sitomalla yhdistyksiä mukaan kehittämistyöhön paitsi innovaatioverkostossa myös muussa toiminnassa.
- etsitään pitkäjänteisiä tapoja asiakkuuksien löytämiseksi useilta eri tahoilta. Väistämättä avoin ja yhteiseen hyvään pyrkivä ilmapiiri kuntien kanssa on ensiarvoisen tärkeää. Kuntien kanssa neuvoteltaessa on tavoitteena löytää yhteiset pelisäännöt siihen, millä edellytyksillä kunnat voivat ylläpitää tiettyjä palveluita ja millä edellytyksillä yhteisötaloudelliset toimijat voivat niitä myydä.
- hyödynnetään eri hankerahoitusmahdollisuuksia palvelumuotojen kehittämiseksi sekä testaamiseksi.
- organisoidaan kylillä palveluiden tuottajat ja palvelutoiminnot yhteen esimerkiksi palvelusuuskunnaksi tai monipalvelupisteeksi, jossa palvelun tuottajat ovat jäseninä. Osa palveluista voidaan toteuttaa keskuksen tiloissa, osa asiakaskohteissa. Keskukselta voi tilata ja ostaa keskitetysti erilaisia maaseudun yrittäjien tuottamia palveluita vanhuksista huolehtimisesta esimerkiksi kauppakassipalveluihin asti. Keskitämisessä on etuna muun muassa se, että työnantajavelvoitteet ja muut talousasiat voidaan hoitaa keskitetysti, minkä lisäksi asiakkaiden näkökulmasta on helpottavaa, että kyliltä löytyy yksi selkeä osoite eri palveluiden toteuttamiseksi. Palvelukeskus tuottaa parhaimmillaan myös muita synergisia etuja: esimerkiksi kyläkaupan yhteydessä oleva palvelukeskus tuo asiakasvirtaa kauppaan ja edesauttaa sen säilymistä. Kylätoiminnan käyttöönotto monipalvelupisteiden toiminnassa on myös perusteltua.

Myös toimintamuotojen ja –palveluiden kehittäminen edellyttää resursseja. Näissä kehittämistoimenpiteissä luontevat yhteistyökumppanit ovat maakunnan kunnat ja maakunnan liitto eri muodoin, koska toimenpiteet tähtäävät selkeästi käytännön toimiin yhteisen edun hyväksi. Tärkeä avaus on yhteisötalouden palvelukeskuksen käynnistäminen hankkeena. Vastuuorganisaatioina toimenpide-ehdotuksissa ovat Keskipohjalaiset Kylät r.y. (kokonaiskoordinointi, toimenpide-ehdotusten käynnistäminen, innovaatioverkosto) sekä yhteisötalouteen liittyvät yhdistykset ja yritykset, yritysneuvontaorganisaatiot ja koulutuslaitokset (toimintamuotojen ja –palveluiden kehittäminen, laatuksiteerit, tuotteiden hinnoittelu, hankerahoitus). Myös kunnilla on vastuu yhteistyötapojen ja –pelisääntöjen rakentamisessa.

Toimintakokonaisuus 3: verkostoituminen

Tässä toimintakokonaisuudessa tavoitteena on vahvistaa yhteisötaloudellisten toimijoiden yhteenkuuluvuuden tunnetta, lisätä niiden uskottavuutta ja löytää niille uusia, entistä innostavampia kumppanuuksia. Kylätoiminnan ja yhteisötaloudellisen toiminnan yksi ongelma tällä hetkellä on, että se ei ole kyennyt testaamaan omia hyviä ajatuksiaan laajemmin maakunnassa. Siksi verkostoitumisen tavoitteena on myös toimia peilinä eri toimien kehittämisessä. Yhtenä keskeisenä lähtökohtana on nähdä kylät osana kuntien kehittämistyötä.

Verkostoitumisen tärkeys korostuu ennen kaikkea kylien kesken ja kuntien kanssa, mutta myös seutukunnallisesti ja maakunnallisesti. Tavoitteena on, että yhteisötaloudelliset toimijat löytävät asiakkuuksia vähintäänkin seutukunnallisesti aivan samoin kuin kuntatalouden palveluiden kehittämisen voidaan olettaa tapahtuvan. Maakunnallinen yhteistyö on tärkeää koordinoinnin ja näkyvyyden aikaansaamiseksi.

Myös kansallisella ja kansainvälisellä verkostoituksella nähdään merkitystä. Kokemusten vaihtaminen ja uusien toimintamuotojen seuraaminen niin kansallisesti kuin kansainvälisesti kannustaa yhteisötaloudellisia toimijoita eteenpäin. Logiikka on yksinkertainen: jos muualla näin, miksei meilläkin.

Verkostoitumiseen liittyvänä tavoitteena on myös yhteisötaloudellisen edistämistyön vastuuttaminen ja resurssointi. Luonteva vastuutaho maaseudun yhteisötalouden kokonaiskoordinointiin ja kehittämiseen Keski-Pohjanmaalla on Keskipohjalaiset Kylät r.y. Se on onnistunut rakentamaan kylätoiminnan kehittämisverkoston koko maakuntaa kattavaksi, mutta sen haasteena on uusien ja innostuneiden ihmisten löytäminen mukaan kehittämistoimintaan. Koska kylätoiminnan yhteisötaloudellinen kehittäminen tähtää koko Keski-Pohjanmaan maakunnan elinvoimaisuuteen, maakunnallisen kylätoiminnan työlle on tavoitteena saada riittävä tuki ja tunnustus. Vähät vapaaehtoisvoimat eivät jaksa loputtomasti taistella yhteiskunnallista suuntaa vastaan. Myös tässä valossa yhteisötalouden edistäminen seutukunnallisen tai maakunnallisen palvelukeskuksen kautta on perusteltua.

Toimenpide-ehdotukset toimintakokonaisuudessa 3 ovat:

- haetaan toimivaa keskusteluyhteyttä maakunnan liiton ja kuntien kanssa ja tehdään niille esityksiä yhteisötalouden edistämistä. Pyritään sitä kautta vaikuttamaan maakunnallisen kylätoiminnan resurssointiin, ammattimaisten vetäjien palkkaamiseen, edistämistyön arvostukseen yhtä hyvin kuin aluekehitysohjelmien valmisteluun.

- vahvistetaan yhteistyötä ja verkostoja kuntiin ja valtion viranomaistahoihin. Oma kunta on kylien – ja yhteisötalouden, kylätalouden - tärkein yhteistyöelin. On tärkeää, että kunnissa olisi selkeä vastuutettu ja asiantunteva taho keskus-telemassa yhteisötaloudesta ja edistämässä sitä.
- rakennetaan yhteistyötä seutukuntakohtaisesti. Tämä ajattelu perustuu siihen, että markkinataloudellisesti on usein vaikea luoda sellaista palvelutarjontaa, joka kannattaa pelkästään yhden kunnan alueella.
- rakennetaan yhteistyötä ja vuorovaikutusta muuhun elinkeinoelämään. Yhteisötaloudellisen toiminnan yhtenä koetinkivenä on juuri yritysmaailma; yhteisötaloudellisten toimijoiden olisi kyettävä toimimaan yrityslogiikan mukaisesti, mutta kuitenkin solidaarisesti.
- etsitään kansainvälisiä kumppanuuksia, joiden kanssa rakennetaan pitkäjänteistä ja säännöllistä vuorovaikutusta. Laaditaan kansainvälistymissuunnitelma, jossa yhteisötalous on mukana.
- tehdään työohjelma eri tahojen sitouttamiseksi yhteisötalouteen.

Tämän toimintakokonaisuuden toimet on mahdollista resursoida eri hankkeiden kautta. Tärkeää on kuitenkin toiminnan näkeminen ja organisointi määrätietoiseksi, verkostoituneeksi ja pitkäjänteiseksi toiminnaksi.

Vastuuorganisaatioina toimenpide-ehdotuksissa ovat Keskipohjalaiset Kylät r.y. (kokonaiskoordinointi, toimenpide-ehdotusten käynnistäminen) sekä yhteisötalouteen liittyvät yhdistykset ja yritykset (asiantuntijapalvelut, verkostot).

Toimintakokonaisuus 4: tiedotuksen ja viestinnän kehittäminen sekä vaikuttaminen

Toimintakokonaisuuden tavoitteena on tuoda julki sitä hyvää ja usein vapaaehtoisuuteen perustuvaa kehittämistyötä, jota kylätoiminnan ja yhteisötalouden aloilla maakunnassa tehdään. Tiedotuksen, viestinnän ja vaikuttamisen keskeisenä esittelyn aiheena ovat tehdyt toimet – ei vain suunnitelmat. Tämän tavoitteena puolestaan on vaikuttaa kehittämistyön uskottavuuteen.

Toimintakokonaisuuden tavoitteena on myös, että yhteisötaloudellisista pullonkauloista ja ongelmista on luonteva keskusteluyhteys eri vaikuttajatahoihin, muun muassa kuntiin, maakunnan liittoon ja ministeriöihin. Tällöin pyritään siihen, että yhteisötalous huomataan kunnallisen, seutukunnallisen ja maakunnallisen suunnittelun ja kehittämisen yhtenä vartenotettavana mahdollisuutena. Tavoitteena on, että se huomioidaan myös eri ohjelmissa ja strategioissa ja että sen vastuutahoilta pyydetään lausuntoja ja kannanottoja myös maakuntakaavoihin, -ohjelmiin ja -suunnitelmiin.

Tiedottamisen vahvistamisen tavoitteet liittyvät ennen kaikkea ulkoiseen tiedottamiseen. Ulkoinen tiedottaminen nostaa kylien imagoa kohderyhmien silmissä, minkä lisäksi dynaaminen kehittämistyö pääsee esittäytymään. Tiedottamisessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että se perustuu vankkaan fakta-aineistoon sekä hyviin esimerkkeihin yhteisötaloudellisesta toiminnasta. Myöskään huonojen esimerkkien käsittelyä avoimesti ei tule välttää.

Toimintakokonaisuuden toimenpide-ehdotukset ovat:

- rakennetaan selkeä ohjeistus tiedottamisen ja viestinnän periaatteista ja käytännön toimista yhteisötaloudellisille toimijoille. Tiedotus- ja viestintäsuunnitelman tulee perustua kokonaisu- hahmotukseen siitä, mitä maakunnassa vuoden aikana yhteisötalouden alalla tapahtuu.
- nostetaan esiin vahvaa fakta-aineistoa sekä hyviä esimerkkejä yhteisötalouden onnistuneista toimista kaikessa tiedottamisessa. Sen tulee olla säännöllistä siitä riippumatta, miten se onnistuu pääsemään julkisuuteen.
- työskennellään ja tiedotetaan avoimesti ja ongelmat kohdaten sekä kiinnitetään huomio tehtyihin toimiin.
- vaikutetaan kuntiin, seutukuntiin, maakunnan liittoon ja valtion viranomaistahoihin yhteisötaloudellisten mahdollisuuksien puolesta. Tavoitteena ei tarvitse olla sen enempää kuin vaihtoehtojen esittäminen sekä omaehtoisuuden puolesta puhuminen.
- vaikutetaan ministeriöihin ja valtakunnallisiin toimijoihin kylätoiminnan ja yhteisötaloudel-

lisen toiminnan edistämiseksi. Riittävää on jo ongelmien esiintuominen.

Tämän toimintakokonaisuuden toimet eivät edellytä merkittäviä lisäresursseja edistämistyöhön. Aivan samoin kuin verkostoitumisessa, myös näissä toimenpide-ehdotuksissa on enemmän kyse toimintojen organisoimisesta. Luonnollisesti työvoima ja perustiedotemateriaali aiheuttavat kustannuksia. Tiedotuksen, viestinnän ja vaikuttamisen kehittäminen on luontevinta organisoida myös keskitetysti. Myös tässä ehdotettu yhteisötalouden palvelukeskus on avaintoimija.

Vastuuorganisaatioina toimenpide-ehdotuksissa ovat Keskipohjalaiset Kylät r.y. (kokonaiskoordinointi, toimenpide-ehdotusten käynnistäminen, vaikuttaminen, yhteisötalouden tiedottaminen) sekä yhteisötalouteen liittyvät yhdistykset ja yritykset (ohjeet ja asiantuntijapalvelut, tiedotus ja viestintä).

9. Yhteenveto

Keski-Pohjanmaan kylissä on perinteisesti aina ollut yhteisötaloudellista toimintaa. Tänä päivänä siitä puhutaan yhteisö- ja kylätalouden käsitteillä. Niiden merkitys on perustaltaan sama, vaikka yhteisötaloudessa painotetaan toiminnan kehittämistä yritysmuotoiseksi.

Kylätaloudella tarkoitetaan asukkaiden taloudellisosiaalista yhteistoimintaa sekä uusien työmahdollisuuksien ja palvelujen luomista. Se voi organisoitua yhdistyksiksi tai osuuskunniksi, mutta sitä voi esiintyä myös muussa yhteisössä palvelevassa toiminnassa, johon kylän asukkaat, yhdistykset ja yritykset osallistuvat. Se on siis lähitaloutta, joka edistää paikallista hyvinvointia – esimerkiksi taloiden kautta.

Yhteisötaloudella tarkoitetaan sellaista taloudellista toimintaa, jota ei ensi kädessä harjoiteta voittomielissä, vaan jonka kannustimina ovat yhteisöllisyys, demokraattisuus ja solidaarisuus. Yhteisötalouteen katsotaan yleisesti kuuluvan osuuskunnat, yhdistykset, säätiöt ja keskinäiset yhtiöt. Niiden johtamistapa on demokraattinen ja ne palvelevat jäsentensä taloutta. Yhteisötaloudessa ihmiset ovat toiminnan ytimessä – se on yritysmuotoiseksi jalostettua yhdistystoimintaa.

Euroopassa yhteisötalous kasvaa 10 % vuosivauhdilla ja työllistää nykyisin lähes 9 miljoonaa eurooppalaista. Yhteisötalous on nähty hyvin tärkeäksi paikallisessa työllistämässä sekä yritystoiminnan ja palveluiden monimuotoistamisessa. Yhteisötalouden kautta on mahdollista luoda mielekästä työtä ja laadukkaita työpaikkoja. Kynnys yhteisötaloudelliseen yrittämiseen ei ole korkea, sillä eri tukimuotoja on tarjolla.

Suomessa maaseudulla on perinteisesti oltu oma-toimisia ja rakennettu kyliin esimerkiksi omaa infrastruktuuria (tiet, sillat, vesijohto, myllyt, jne.) ja tuotettu palveluita (kylätalot, koulut, kauppa, jne.). Näin tapahtui erityisesti asutuksen laajetessa ja väestön kasvaessa 1800-luvun lopulta 1950- ja 1960-luvuille saakka. Hyvinvointiyhteiskunnan kehittyessä valtaosa näistä palveluista tuli julkisin varoin hoidettavaksi. Nyt 2000-luvulla on useilla maaseutualueilla väestön väheneminen ja vanhene-

minen johtanut julkisten palvelujen uusimistarpeeseen, jossa yhtenä mahdollisuutena nähdään jälleen palaaminen osittaiseen omatoimisuuteen.

Tämä merkitsee uutta mahdollisuutta kylä- ja yhteisötalouden vahvistumiseen yhteistyössä julkisen sektorin kanssa. Palvelujen turvaamiseksi ja kehittämiseksi ovat kylät viime vuosina tuottaneet erilaisia uusia ja luovia ratkaisuja. Hyvän pohjan sille ovat luoneet osuuskuntatoiminnan pitkä perinne maasamme ja maakunnassamme sekä uusosuustoiminnallinen aalto 1990-luvulta lähtien. Maakunnassa yhdistysten suuri lukumäärä ja niihin kertynyt kokemus edelleen vahvistavat yhteisötalouden pohjaa samoin kuin järjestäytyneet kylätoiminta.

Keski-Pohjanmaan maaseudun yhteisötalousstrategiassa tarkastellaan ensin yhteisötalouden tilaa keskipohjalaisissa kylissä, muun muassa yhdistysten ja osuuskuntien määrää, kylien erityispiirteitä, osaamisaloja ja vahvuuksia. Strategian painopiste on kuitenkin siinä, mitkä ovat kylien omia mahdollisuuksia palveluiden turvaamiseen ja ihmisten työllistymiseen. Tältä osin se täydentää maakunnan kylätoiminnan kehittämissuunnitelmaa, jonka on laatinut Keskipohjalaiset kylät r.y. Se on myös tämän strategian teettäjä.

Yhteisötalouden tilanneanalyysin sekä kehittämis- ja koulutustarpeiden kartoittamisen jälkeen strategiassa määritellään tavoittila yhteisötalouden edistämistä varten vuodelle 2010. Siihen nähdään päästävän neljän toimintakokonaisuuden kautta: (I) tiedon ja osaamisen lisäämisellä, (II) toimintamuotojen ja –palveluiden kehittämisellä, (III) verkostoitumisella ja (IV) tiedotuksen ja viestinnän kehittämisellä sekä vaikuttamisella. Toimintakokonaisuudet on strategiassa edelleen jaettu eri toimenpide-ehdotuksiin.

Keskeisenä toimenpide-ehdotuksena strategiassa on yhteisötalouden palvelukeskuksen luominen. Se voi toimia joko seutukunnallisesti tai maakunnallisesti keskittyen yhteisötalouden edistämiseen maaseudun erityisolosuhteissa. Palvelukeskus on luonteva käynnistää monivuotisenä hankkeena.

Strategian tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset peräänkuuluttavat nyt laajaa yhteistyötä koko maakunnan kannalta tärkeiden asioiden eteen. Onko yhteistyöllä löydettävissä keinoja maaseudun elin-

voimaan? Pallo on nyt myös maakunnan kuntien ja liiton, tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden sekä elinkeino-organisaatioiden harteilla. Yhteisötalouden strategia tarjoaa osaltaan suuntaviivat tulevaan.

Liitteet I:

Yhdistysten lukumäärä ja luokittelu Kokkolan seutukunnassa

Keski-Pohjanmaalla on lukumääräisesti varsin paljon yhdistyksiä. On kuitenkin tärkeä huomata, että vain pieni osa niistä on käytännössä toimivia. Lähteenä on käytetty Patentti- ja rekisterihallinnon tietoja vuodelta 2004.

toimiala	Himanka	Kälviä	Kannus	Lohtaja	yhteensä
Kyläyhdistys	2	3	3	3	11
Poliittinen	16	12	21	12	61
Nuorisoseura tai järjestö	4	6	7	6	23
Urheilu	4	7	12	4	27
Harrastus	9	9	20	10	48
Eläkeläisjärjestö	3	2	3	1	9
Maa- ja kotitalous	6	11	12	9	38
Ammattiosasto	7	6	21	5	39
Kalastus ja metsästys	5	8	7	6	26
Uskonnollinen	3	1	4	1	9
Hyväntekeväisyys	2	4	2	2	10
Kotiseutu	1	1	3	2	7
Sukuseura	1	-	4	1	6
sotaveteraani ja reserviläisjärjestö	3	4	5	2	14
sosiaaliset	4	1	9	1	15
muut	11	8	14	7	40
yhteensä	81	83	147	72	383
nais	2	2	6	1	11
viimeinen rekisteröinti 1999-2004	30	45	73	34	182

Yhdistysten lukumäärä ja luokittelu Kaustisen seutukunnassa

toimiala	Halsua	Kaustinen	Lestijärvi	Perho	Toholampi	Ullava	Veteli	yhteensä
Kyläyhdistys	3	2	-	2	4	1	2	13
Poliittinen	13	9	9	21	14	6	19	91
Nuorisoseura tai järjestö	4	7	2	5	3	3	9	33
Urheilu	1	5	3	9	5	1	6	30
Harrastus	2	11	1	5	7	3	14	43
Eläkeläisjärjestö	2	2	3	2	3	1	1	14
Maa- ja kotitalous	10	16	4	12	15	5	15	77
Ammattiosasto	4	11	8	11	15	6	11	66
Kalastus ja metsästys	2	6	2	13	4	3	7	37
Uskonnollinen	1	2	1	1	2	2	2	11
	2	3	2	2	2	-	1	12
Kotiseutu	2	2	3	3	2	1	4	17
Sukuseura	2	1	1	5	2	1	1	13
sotaveteraani ja reserviläisjärjestö	3	2	1	4	4	1	4	19
sosiaaliset	1	4	1	2	6	2	7	23
muut	9	27	1	11	18	2	12	80
yhteensä	61	112	42	108	106	38	115	582
nais	2	10	-	2	2	1	6	23
viimeinen rekisteröinti 1999-2004	24	50	19	42	42	14	53	244

Osuuskuntien lukumäärä Keski-Pohjanmaan kunnissa

Osuuskuntataulukossa ei ole huomioitu Kokkolan osuuskuntia, koska strategian huomio on maakunnan maaseutualueilla. Kokkola mukaan lukien molemmissa seutukunnissa on yhtä paljon uusosuuskuntia, yhteensä 46.

Kunta	vanha osuuskunta	uusosuuskunta	yhteensä
Halsua	5	4	9
Kaustinen	5	3	8
Lestijärvi	2	5	7
Perho	3	7	10
Toholampi	3	1	4
Ullava	-	1	1
Veteli	4	2	6
Himanka	-	-	-
Kälviä	1	1	2
Kannus	1	2	3
Lohtaja	5	4	9
yhteensä	29	30	59

Esimerkki I:

Osuuskunta Kannustavan hankkeet ja tekemisen ilo

Pohjanmaan Osuuskunta Kannustava Kannuksesta on yksi osuustoiminnan hienoista esimerkkitarinoista. Osuuskunta perustettiin vuonna 1997 kahdeksan jäsenen voimin, nyt jäsenmäärä on kasvanut kuuteenkymmeneen. Sen jäsenkunnasta on syntynyt kolme yritystä, ja osuuskunta itse työllistää noin 20 kokopäiväistä työntekijää. Osuuskunta työskentelee paitsi Kannuksen kaupungin alueella myös muissa lähiseudun kunnissa.

Kannustavan historia on monelle osuuskunnalle tyyppillinen: toiminta saa alkunsa sitoutuvien ja innostuneiden ihmisten kautta. Tärkeän käännekohdan Kannustavan työssä muodosti kuitenkin Rieska-Leader, jonka asiantuntemuksella Kannustava pääsi mukaan Leader-hankkeeksi vuonna 1998. Seuraamukset olivat jatkoon kannalta merkittäviä: osuuskunta pystyi palkkaamaan toimitusjohtajan hallitsemaan kasvavaa toimintaa ja kehittämään sitä. Päätoiminen vetäjä toi uskottavuutta toiminnalle ja samalla uskoa toiminnan mielekkyyteen myös jäsenille.

Lisäksi hankkeen kautta Kannustava kykeni hankkimaan välttämättömät toimisto- ja ATK-laitteet. Vähitellen Kannustavan toiminta vakiintui ja - mikä tärkeintä – asiantuntemus, ammattitaito ja palvelutarjonta lisääntyivät. Niiden myötä osuuskunnan maine ja ihmisten luottamus osuuskuntaan kasvoivat oleellisesti. Kannustava on määrätietoisesti hyödyntänyt eri hankerahoitus-mahdollisuuksia myös ensimmäisen hankkeen jälkeen. Vaikka hankkeet vaativat omaa taloudellista panostusta ja työvoimaa, niiden avulla voidaan kuitenkin kokeilla ja kehittää uusia toimintamalleja – myös yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Kannustavan toiminnan vakiintumista kuvaavat hyvin myös toimitilat. Toimintansa alussa osuuskunta työskenteli vuokralaisena Kannuksen kaupungintalon tiloissa. Tämän jälkeen osuuskunta neuvotteli kaupungin kanssa edullisten toimitilojen vuokraamisen toimintansa lopettaneelta Vanhalta Metsäkoululta. Vuonna 2001 Metsäkoulu siirtyi puolestaan osuuskunnan omistukseen. Nyt osuuskunnalla on omat tilat ja aikanaan toimintansa lopettanut Metsäkoulu uudessa käytössä.

Tänä päivänä osuuskunta Kannustavan palveluvalikoima on laaja: toimistotöistä kotipalveluun, osuustoimintaneuvontaan, jalkahoitoalaan, toimitilavuokraukseen, huonekalusuunnitteluun, mainontaan ja markkinointiin sekä ATK-palveluihin asti. Kannustavan tuotteisiin kuuluvat muun muassa huonekalut ja pihakalusteet. Varsinaista yhtenäistä nimittäjää tuotteilla ja palveluilla ei siis ole – muuta kuin se, että ne perustuvat osuuskuntapohjaan.

Yksi tärkeä osa Kannustavan toimintaa on kotipalvelu. Osuuskunta tarjoaa apua hoivapalveluista suursiivouksiin ja asioimisavusta omaishoitolomituksiin. Kannustava on lääninhallituksen hyväksymä hoivapalveluita tuottava yritys, minkä takia sen kautta on mahdollista toteuttaa myös sosiaalihuoltona tehtäviä toimia. Toisin sanoen jos työ katsotaan kaupungin päätöksellä sosiaalihuoltona tehtäväksi työksi, siitä ei tarvitse maksaa arvonlisäveroakaan.

Kannustava on perehtynyt hoivapalveluiden kehittämiseen kahdessa eri hankkeessa: Työtä ja tukea kotikylästä –hankkeessa sekä Toimintaa kotikylällä –hankkeessa. Hankkeissa selvitettiin kyläkohtaisesti asiakkaiden näkökulmasta hoivapalveluiden tarvetta, toimivuutta ja eri säädösten vaikutusta hoivapalveluita tarvitsevien arkipäivään. Hankkeiden avulla Kannustava on rakentanut esimerkkikyliin yksilölliset ratkaisumallit hoivapalveluiden järjestämiseksi.

Vanhukset ja vammaiset haluavat asua kotona, minkä takia yksityisten palveluiden kysyntä on kasvanut. Kannustavan esimerkki on niin kaupungin, osuuskunnan kuin asiakkaiden näkökulmasta toimiva: se on kaupungin kannalta edullinen ja joustava, osuuskunnan työntekijöillä on tukiverkko ympärillä, asiakas saa vain yhden laskun – koko paperinpyöritys tapahtuu osuuskunnassa. Asiakas tietää tarkalleen hänelle koituvat kustannukset ja on oikeutettu saamaan niistä kotitalousvähennyksen.

Kannustava hoitaa siis hoivapalveluita ammattimaisesti ja luotettavasti, palvelumallit perustuvat selvitettyyn tietoon. Hoivapalvelut ovat valvottuja, ja kaikilta työntekijöiltä otetaan kirjallinen sitoumus vaitiolovelvollisuudesta. Hoivapalvelut eivät rikastuta osuuskuntaa, mutta niiden hoitamisen avulla osuuskunta työllistää ja tulee toimeen.

Kannustava pysyy säännöllisesti esillä muun muassa hyvien verkkosivujensa kautta sekä Kannuksessa

joka kotiin jaettavassa kuukausitiedotteessa. Tärkein voimavara on kuitenkin dynaaminen ote osuuskuntatyöhön: uusia jäseniä kannustetaan tulemaan mukaan, heille tarjotaan tietoa ja koulutusta, ylipäätään koko toimintaa leimaa tekemisen ilo. Moninaiset palvelut ja tehtävät generoivat lisää työtä: aktiivinen ja ammattimainen ote herättävät luottamusta ja kysyntää.

Esimerkki 2:

Sokojan kylätalo ja yhteisöllisyyden merkitys

Sokojan kylätalo on valmistunut vuonna 1994. Se sijaitsee 12 kilometrin päässä Kokkolan keskustasta. Kylätalon toiminnasta vastaa Sokojan päiväkotijä ja kylätaloyhdistys ry., mutta siellä toimivat monet sokojalaiset yhdistykset nuorisoseurasta metsästysseuraan asti. Tuomalla eri alojen toimijat yhteen kylätalo on merkittävä yhteisöllisyyden lähde: keskinäisen tekemisen myötä myös keskinäinen luottamus vahvistuu, syntyy sosiaalista pääomaa, joka avulla ulkoa tulevia virikkeitä voidaan soveltaa oman kylän kehittämiseksi järkevällä tavalla.

Sokojan kylätalo on tänä päivänä kaikenikäisten palvelukeskus. Kylätalo sisältää 30 lapsen päiväkodin, kyläkoulun keittiön ja ruokasalin, urheilu- ja kuntosalin, kerhohuoneita ja hoituhuoneita, joita käyttää eri päivinä fysioterapeutti, kampaaja, jalkojenhoitaja, jne. Kylän vanhuksille kylätalolta on tarjolla ruokapalvelu kotiinkuljetuksineen. Vanhemmalle väestölle tarjotaan myös kodinhoitajan palveluja. Edelleen kylätalo tarjoaa mahdollisuuksia myös erilaisten juhlien viettoon.

Sokojan kylätalo sai alkunsa 12-paikkaisesta päiväkodista, johon Kokkolan kaupunki palkkasi aluksi työntekijät ja kyläyhdistys järjesti tilat. Kyläyhdistyksen alkuperäiset suunnitelmat 35-paikkaisesta päiväkodista eivät ensin vakuuttaneet ulkopuolisia – nyt päiväkotiin on jonoa. Kyläyhdistys tuottaa ostopalvelu-periaatteella kaupungille päiväkotipalvelun; päiväkodin perusrahoituksesta puolet tulee valtiolta ja puolet kaupungilta. Kyläyhdistys pystyi siis todistamaan sen, että sen tavoitteille on kysyntää ja toiminnalle tarvetta.

Päiväkodin lisäksi Sokojan kylätalon toisen keskeisen toimintakokonaisuuden muodostaa kyläyhdistyksen

ja RAY:n yhteistyö. Sitä kautta kylätalon keittiö huolehtii vanhusten ruokailuista joko kylätalossa tai sitten asiakaskohteissa. Asiakaskohteita varten kyläyhdistyksellä on RAY:n rahoittama kotipalveluauto. Kylätalon toimintakokonaisuudet näkyvät myös itse talon tilankäytöissä ratkaisuisissa: päiväkotijä muodostaa toisen päädyn, keittiö, ruokasali ja siihen liittyvät taukotilat keskiosan rakennuksesta.

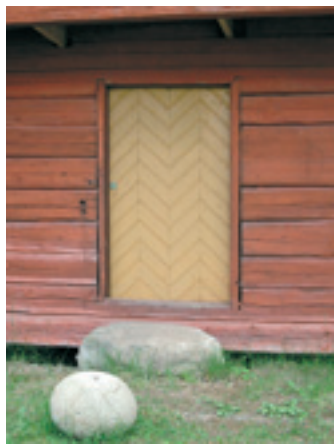
Kolmas osatekijä (ja samalla fyysisen rakennuksen toinen pääty) perustuu kyläyhdistyksen, Kokkolan kaupungin ja pankin yhteistyöhön. Pankki on lainannut Kiinteistöasakeyhtiölle rahaa liikuntatilojen ja juhlasalin rakentamiseen. Tämä ajatus palvelee kylätaloa vastapäätä sijaitsevaa koulua, jolta puuttuivat liikuntatilat. Nyt kyläyhdistys vastaa kylätalossa myös koululaisten ruokailusta sekä koulurakennuksen talonmiestöistä kylätalkkari-periaatteella. Myös nämä ratkaisut perustuivat aikanaan osoitettuun kustannussäästöön, sillä kyläkoulu olisi muutoin joutunut saneeraamaan omat keittiötilansa.

Sokojan kylätalo on saanut toimintaansa tukea Raha-automaattiyhdistykseltä, sen keskeinen toimintamuoto perustuu yhteistyöhön Kokkolan kaupungin kanssa, minkä lisäksi se on rahoittanut osan kehittämistyöstään myös pankkilainalla. Suuri osa työstä tehdään kuitenkin talkoilla. Sitä motivoivat halu ja into säilyttää oma kylä elävänä. Eurooppalaisittain Sokojan kylätalon erikoisuutena on myös talon ympärillä oleva kiinteistöyhtiö, jossa Kokkolan kaupunki on vähemmistöosakkaana ja kyläyhdistys enemmistöosakkaana.

Esimerkki 3:

Maanviljelijä rakensi tavallista suuremman lämpökeskuksen. Paikallisen hakkeen avulla hän tuottaa lämpöä, joka johdetaan kaukolämpöputkistoa myöden (500 m) kylän koulun lämmittämiseen. Maanviljelijän ja kunnan välinen sopimus on 15 vuoden mittainen. Samalla maanviljelijä lämmittää oman navetan ja asuinrakennuksen. Kunnan ei siis enää ole pakko ostaa öljyä koulun lämmitykseen, vaan se voi käyttää saman rahan paikallistalouteen.

Maanviljelijä saa tuloja, ja kunta säästää. Esimerkki on hyvä oivallisesta yhteisötaloudellisesta ratkaisusta – vaikka maanviljelijä tai kunta eivät sitä nimeä yhteistyölle käyttäisikään.

**Keskipohjalaiset Kylät ry on perustettu vuonna 2000.
Jäseniämme ovat kyläyhdistykset tai muut kylien
kehittämistoimintaa harjoittavat yhdistykset.**

**Yhdistyksen sääntöjen mukaisena tarkoituksena on edistää
kylien elinkelpoisuutta ja kylä- ja asukastoimintaa,
sekä toimia kylätoiminnan edunvalvojana ja kylien
kehittämistyöhön osallistuvien yhdistysten
maakunnallisena yhteistyöelimenä
Keski-Pohjanmaalla.**

Lisätietoja ja yhteystiedot löytyvät osoitteesta:

www.kpkylat.fi